

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015 – 2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Patrik Štuhl

Kriminalita a její prevence ve vztahu k seniorům

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Aleš Zoubek, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2015 - 2016

BACHELOR THESIS

Patrik Štuhl

Crime and its prevention in relation to seniors

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Aleš Zoubek, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 20. února 2016

Patrik Štuhl

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval PhDr. Aleš Zoubkovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za laskavé a trpělivé naslouchání a poskytování konstruktivních rad a podnětů, které mi velice pomohly při zpracování této bakalářské práce.

Anotace

Tato bakalářská práce je zaměřena na kriminalitu páchanou na seniorech a její prevenci. První část vysvětluje základní pojmy a lidská práva. Také poskytuje náhled do historického vývoje Policie ČR. Druhá část se zabývá třemi konkrétními případy, a jak byly řešeny, zřehlední prevenci a návrhy změn do budoucna.

Klíčová slova

Agrese, domácí násilí, kriminální čin, násilí, násilná osoba, oběť, ohrožená osoba, pachatel, Policie ČR, pomoc, právo, prevence, senior, zákon.

Annotation

This thesis is focused on crimes committed against seniors and on its prevention. The first part explains the basic concepts and human rights. It also provides an preview into the historical development of the Czech Police. The second part deals with three specific cases and how they were resolved, the streamlining prevention and suggestions for future changes.

Keywords

Aggression, criminal act, Czech Police, domestic violence, endangered person, help, justice, law, the offender, prevention, senior, violence, violent person, the victim.

ÚVOD.....	8
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	10
1.1 Senior	10
1.2 Násilí	12
1.3 Domácí násilí.....	17
1.4 Příčiny násilí na seniorech.....	19
1.5 Okolnosti, které zvyšují riziko špatného zacházení se seniory	22
1.6 Nebezpečí domácího násilí.....	23
1.7 Pachatel – násilná osoba.....	24
1.8 Oběť – Ohrožená osoba.....	27
1.9 Základní lidská práva	29
2 POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY	31
3 KAZUISTIKA	37
3.1 Násilí fyzické – všeobecné	37
3.2 Násilí psychické – instituce	39
3.3 Násilí finanční a majetkové	41
4 PREVENCE.....	43
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
SEZNAM ZKRATEK	58
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	59

ÚVOD

S prodlužováním délky lidského života souvisí nárůst počtu starých osob a tím i zvyšování trestné činnosti páchané právě na seniorech. Otázkou je, co vede lidi k tomu, aby ubližovali druhým? Dětem, postiženým, osobám v pokročilém věku? Proč jsou stále častěji terčem násilí a podvodů? Odpověď je jednoduchá, jsou slabí, méně pohybliví, zranitelní a důvěřiví. Děti většinou chrání jejich rodiče, postižené spoluobčany jejich rodina a ošetřovatelé, seniory jejich potomci. Ale hranice mezi pomocí a nátlakem může být někdy velmi tenká.

Často se násilí odehrává v rodinných kruzích, kdy tak zvané „domácí násilí“ mají na svědomí děti, vnoučata nebo jiní příbuzní. Pro některé seniory to může být neřešitelná situace. Jejich závislost na pomoci druhých, stud za chování potomků nebo víra v jejich změnu, jim často nedovoluje něco proti tomuto druhu násilí podniknout a bránit se. Tento problém vychází konkrétně u některých jedinců z jejich vlastní psychické a morální stránky, kterou budují již v dětství komunikací s rodiči. Samozřejmě je tu i vliv okolí.

Porovnáme-li dřívější dobu a tu dnešní, pak chování dětí k rodičům je rozdílné. Dnes již není zvykem, aby si děti s rodiči vykaly, jak tomu bylo například ještě za První republiky, ale vzhledem k dnešní uspěchané době a vrháním se za většími výdělky, nezbývá čas na řádnou výchovu našich dětí. Vzhledem k dostupnosti internetu s informacemi ze všech myslitelných oblastí lidského konání, k pořadům v televizi, které často ukazují všemožné násilí a zločiny, a vzhledem k tomu, že mladí si hledají své vzory, je pravděpodobné, že se ztotožní s nesprávnými ideály a myšlenkami.

V domech pro seniory můžeme také nalézt ošetřovatele či ošetřovatelky, kteří svou práci berou jiným způsobem, než by měli skutečně brát, a to jako přítěž, otravu a zklamání, že nemohou vykonávat jinou práci. Následně přistupují k seniorům, jako ke zdroji svého trápení a kompenzují si na nich své emoce. Takový druh násilí nazýváme „institucionalizované násilí“. Pravým a častým důvodem bývá vlastní obohacení se na jejich úkor, léčení si takzvaných komplexů ponižováním a bitím druhého. Zvláště ti, kteří pracují ve zdravotnickém zařízení, by sami měli myslet na to, že se jednou na takovém místě mohou sami ocitnout. Pak to budou oni, co pouze nečinně přihlíží, jak

jsou ponižováni, ne-li mláceni a okrádání někým, kdo tu má být ve skutečnosti pro jejich pomoc.

Tato práce má za téma kriminalitu a její prevenci ve vztahu k seniorům. Autor se více zaměřuje na domácí násilí, a to z důvodu naléhavosti tohoto problému, který je veřejností stále poměrně přehlíženou a statisticky nedoloženou oblastí, hlavně co se týče násilí páchaného na seniorech v institucích. Sám autor se ve své práci s tímto druhem násilí potkává a je tedy občas aktivním účastníkem řešení tohoto problému.

Autor si tedy klade za cíl zmapovat oblasti zneužívání seniorů a porovnat dostupné informace, statistické výstupy a hodnocení společností, které se zabývají pomocí obětem násilí. Dále zamýšlí sestavit návrh na možné další kroky nebo výzkumy v této oblasti. K dispozici jsou hlavně statistické údaje Policie ČR, linky Senior Bílého kruhu bezpečí a společnosti Život 90.

Práce je rozdělena do dvou částí. První část je teoretická, kde jsou vysvětleny pojmy související s tématem kriminality páchané na seniorech, jako je například násilí, pachatel, ohrožená osoba, senior a další.

Ve druhé části, která je praktická, jsou konkrétní příklady ze života seniorů. Tato kazuistika nekorresponduje s konkrétními jmény, časem ani městem, kde se odehrála. Zpřehledněny jsou zde možnosti obrany, prevence i účinné pomoci. V závěru bakalářské práce autor shrnuje získané informace a nastiňuje možnosti řešení zmíněného problému.

Cílem bakalářské práce je tedy poukázat na problematiku kriminality páchané na seniorech, vyzvednutí role Policie České republiky, spolupráce široké veřejnosti a postoj společnosti k danému tématu.

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 Senior

„Člověka nic nečiní tak starým jako neštěstí.“

Oscar Wilde

Pojem senior je základem z latiny – senex, senis, kdy druhý stupeň znamená starší, tedy senior¹. Toto slovo, dříve bráno s úctou a respektem, které předznamenávalo určité společenské postavení i autoritu, se dnes stává spíše strašákem lidské společnosti. Nikde není jasně definováno, kdo přesně spadá do této skupiny, ale všeobecně se má za to, že jde o osoby starší 60 let.

Slovo senior se také používá při potkávání generací, tedy jako rozlišovací znak či dokonce protiklad – senior versus junior, jako zkratka za jménem, pokud jsou dvě generace po sobě stejného jména, apod. Například španělština používá toto slovo jako zdvořilé oslovení, tedy señor či señora.

Slovo senior bychom ale v našem právním řádu hledali marně. V předpisech a právních úpravách, například ze sociální oblasti, se běžně používá termín „starý občan.“ Vysvětlení tohoto pojmu nebo dokonce jeho jasná právní definice neexistuje. Například ustanovení podle vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR č.182/1991 Sb, §72 říká, že *„Domovy důchodců jsou určeny především pro staré občany, kteří dosáhli věku rozhodného pro přiznání starobního důchodu a kteří pro trvalé změny zdravotního stavu potřebují komplexní péči, jenž jim nemůže být zajištěna členy jejich rodiny ani pečovatelskou službou nebo jinými službami sociální péče, a dále pro staré občany, kteří toto umístění nezbytně potřebují z jiných vážných důvodů.“*²

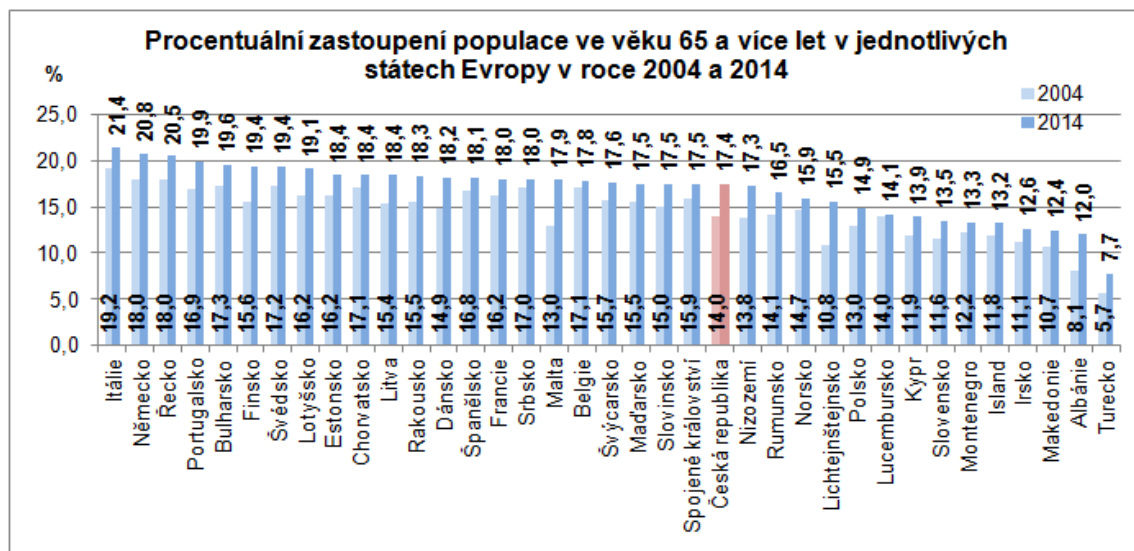
Demografické studie dlouhodobě ukazují na stárnutí lidí, generací a celých národů. Do generace seniorů se zařadí ročně víc občanů, než se narodí. Porodnost klesá a věk se zvyšuje. Průměrný věk již není okolo 60 let, ale kolem 80 a více. Německý

¹ Význam slova, *Význam slova senior*, [online] © 2015 [cit. 2015-11-24], Dostupné z: <http://www.vyznam-slova.com/senior>

² Vyhláška č. 329/2011 Sb, ze dne 13. října 2011, o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, (*Úplné znění vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*), 2011, § 41, částka 115/2011, [online] © 2010-2016 [cit. 2015-11-20], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329#cast3>

sociolog a demograf Schirmacherr tvrdí, že: „Tyto údaje se netýkají nějakých fiktivních osob. Naopak, všichni tito lidé jsou už mezi námi. Patříme k nim i my. Protože všichni, kdo budou v roce 2050 tvořit věkovou skupinu starších osob, se už narodili.“³

Obrázek č. 1: Zastoupení populace ve věku nad 65 let v roce 2004 a 2014

Zdroj dat: Eurostat

V podstatě s datem narození začínáme stárnout. Všeobecně se usuzuje, že do jednadvaceti let se jedinec vyvíjí a od tohoto věku už jenom stárne. V USA je dokonce věková hranice 21 let pro uznání plnoletosti. Ještě do třicátého roku věku se člověk snadno učí a zvládá nové technologie. Inovace a výtobytky současné společnosti mu připadají snadné a možná i logické. V nadcházejících letech se může dostavit krize středního věku, oslabení výkonnosti i paměti, zdravotní problémy, odsunutí z pracovní pozice mladšími kolegy, odchod do důchodu. V tento moment často nastává psychický zlom, protože denní povinnosti pominuly a dostávají se pocity prázdnoty, nevytíženosti a nepotřebnosti. Senior strádá na duchu i na těle a mnohdy to dává za vinu svému okolí. Reakcí bývá nepochopení přicházející z prostředí, ve kterém žije, neochota, sociální izolace, násilí...

³ SCHIRMACHERR, F. *Spiknutí metuzalémů*. 1. vyd. Praha, Euromedia Group, k. s. – Knižní klub v Praze, 2005. ISBN 80-242-1496-2

1.2 Násilí

„Jsem proti násilí, protože i když se zdá, že je pro dobrou věc, ta dobrá věc je pouze přechodná, ale zlo, které zplodí, je trvalé.“

Móhandás Karamčand Gándhí

Pojem násilí je souborem chování, které je mířeno proti druhým osobám nebo sobě samým, kdy toto chování a jednání způsobuje druhým nebo nám samým, strádání, újmu, psychické poškození, fyzická zranění nebo až smrt.⁴ Toto jednání může být pudové, krátkodobé, impulzivní, konané v afektu, tedy forma zkratkovitého myšlení a jednání. Některé formy jsou naopak dlouhodobé, plánované a promyšlené.

„Násilí, agrese, konflikty. Neodmyslitelná součást a příznačný rys vztahů mezi tvory, obdařenými myšlením a řečí. Strach, nejistota, obavy. Úzkost, bezmocnost. Vztek, touha po odplatě. Pocity, které v nás setkání s násilím vyvolává. Újma na zdraví, ztráta peněz či majetku, nebo „pouze“ pomluvou pošramocená pověst či čest. Především však trpké zkušenosti a nezřídka doživotní jizvy na duši, to jsou nejsmutnější důsledky našich setkání s násilím.“⁵

Násilí a agrese, konflikty, hádky, různé formy nátlaků jsou součástí lidstva od dob jeho početí. Není v lidských silách, aby se tomu některý jedinec vyhnul beze zbytku. Už jenom výchova rodičů a dospívání přináší s sebou různé druhy nepochopení a vymezování se vůči ostatním. Stejně tak každý jedinec vnímá své okolí a realitu přepasírovanou přes svoje emoce, prostřednictvím naučených programů, které mu říkají, co je správné a co nikoliv. Jiří Vokáč Čmolík si myslí, že jsou to právě programy v mozku, které ovlivňují naše jednání a rozhodování. *„Nemluvíme zde obecně v rovině metafory, jsou to skutečné programy, naprogramovaná, nakódovaná realita, podle které se utváří váš svět „tam venku“, v prostředí, kterému říkáme „realita.“⁶* Jenže tyto vzory chování jsou velice odlišné nejen mezi jednotlivci a rodinami, ale celými národy.

⁴ SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. 1. vyd. Praha, Eurounion, 1996. ISBN 80-85858-30-4

⁵ SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. Tamtéž. ISBN 80-85858-30-4

⁶ VOKÁČ ČMOLÍK, J. *Trhák aneb 21 kapitol o vašem mozku*. 1. vyd. Praha, Inner Winner, 2013. ISBN 978-80-7349-355-4

Podíváme-li se blíže na agresi, která je spouštěčem násilí, musíme připustit, že tato emoce má několik poloh. Většina osob si pod agresí představí pouze silové prosazování vlastních názorů agresora nebo psychické zastrašování. Agrese je ale také používána k obraně vlastních hranic, chránění si vlastního životního prostoru. V prehistorických dobách to byla právě agrese, která nás nejvýrazněji chránila před nebezpečími z venku. Používala k tomu útok, útěk a ustrnutí.

Hranice mezi obranou a útokem ale může být velice tenká, obzvláště pokud se jedná o životní prostor, majetek nebo duševní vlastnictví. Vždyť jak říká okřídlená věta „Svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého“.⁷

Násilí má několik forem. Dle WHO, Světové zdravotnické organizace, se dělí násilí na dvě skupiny:

1. Podle vlastností pachatelů násilného činu

- Sebeřízení násilí (násilí obrácené vůči sobě samému)
- Interpersonální násilí
- Kolektivní násilí

2. Podle povahy násilných činů

- Fyzické
- Sexuální
- Psychické
- Deprivace⁸

Sebeřízení násilí (násilí obrácené vůči sobě samému) – je úmyslné jednání proti vlastní osobě, ať už jde o jednání proti psychickému, fyzickému nebo mentálnímu zdraví jedince. Často osoba vlastní akt provádí bez ohledu na dosah svého jednání. Sebepoškozování může mít lehčí formu, kdy si osoba například odpírá jídlo, trestá se chladem nebo nadměrným teplem, bolestí atd. V horších případech může mít násilí mnohem rozsáhlejší důsledky, kdy jde například o úmyslné úrazy či sebevražedné akty.

⁷ Tato věta je volnou parafrází věty z knihy *Freedom of Speech in War Time*, kterou napsal Zechariah Chafee v roce 1919 a která v Attilově překladu zní: Tvoje svoboda máchat rukama končí tam, kde začíná nos někoho jiného.

⁸ Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, *Sledování globálního zdraví*, [online] © 2014 [cit. 2015-12-20], Dostupné z: http://www.who.int/gho/publications/mdgs-sdgs/MDGs-SDGs2015_chapter8.pdf?ua=1

Do této skupiny jsou podle WHO zařazeny i takové techniky, jako je kouření, pití alkoholu, piercing nebo tetování. Varujícím faktem je ovšem věk osob v této skupině. Jsou zde převážně děti, adolescenti, pubescenti a v nemalé míře i senioři.

Interpersonální násilí - v komunitě, společnosti. Patří sem především domácí násilí, násilí a šikana ve školách, na pracovištích – bossing či mobbing,

- Šikana – je druh psychického, ale velmi často i fyzického omezování. Většinou je vybrán z kolektivu ten nejslabší, odlišný, neoblíbený nebo jinak vyčleněný jedinec.
- Bossing – je velmi specifický druh šikany, kdy nadřízený pracovník psychicky týrá svého podřízeného, znesnadňuje mu práci, zesměšňuje ho před kolektivem. Tento stav se postupně zhoršuje, ale v konečném důsledku má vliv na celý kolektiv.⁹
- Mobbing – je to druh šikany, důrazné znepríjemňování života na pracovišti, kdy útočí kolektiv proti jednotlivci. Většinou jde o zákeřné, skryté, důmyslné a hlavně opakované jednání. Někdy sem bývá zahrnuto i sexuální obtěžování.¹⁰

Kolektivní násilí – je násilí páchané jednou skupinou proti skupině druhé. Skupina zde může být zastoupena hnutím, organizací, politickou stranou nebo státem. Projevem jsou pak masové útoky proti jiné skupině, např. etnické. Klasickým příkladem jsou teroristické útoky, politické konflikty, genocidy a války.

Podívejme se nyní na násilí podle povahy násilných činů:

- Fyzické – násilí, které je fyzicky pácháno na druhé osobě a to formou bití, fackování, strkání s následkem pádu, škrcení, svazování, tahání za vlasy, štípání, údery pěstí nebo různými předměty, kopání, nucení k požití drog, nepřiměřeně horkých nápojů, chemikálií, vystavování extrémním teplotám a další.
- Sexuální – jde o jakékoliv narušení intimity jedince s cílem dosáhnout sexuálního styku, sexuální napadání, ponižující poznámky, neslušné návrhy, praktiky, se kterými druhá osoba nesouhlasí a pachatel si je přesto násilím vynucuje.
- Psychické – násilí, které je pácháno v rovině mentální a psychické. Je provozováno slovně nebo nonverbální komunikací. Ve svých důsledcích je mnohdy mnohem destruktivnější, než násilí fyzické. Jde o nevhodné zacházení, ponižování, nadávky,

⁹ BEŇO, P. *Můj šéf, můj nepřítel?*. 1. vyd. Šlapanice, ERA, 2003. ISBN 80-86517-34-9

¹⁰ BARANCOVÁ, H. *Šikana a mobing na pracovišti*, 3. vyd. Praha, Nakladatelství LEGES, 2014. ISBN 978-80-7502-036-9

devastace důstojnosti, zesměšňování, výhrůžky, urážky, vytváření pocitu viny, manipulace, citové vydírání, kontrola společenských vazeb, dominance.

- Deprivace – tento druh násilí můžeme také nazvat sociální násilí. Jde o formu sociální izolace, citového neuspokojování psychických nebo fyzických potřeb, absence citového či emocionálního uspokojení, odpírání respektu, neuspokojení potřeby lásky, bezpečí, úcty, uznání.¹¹

Jak je patrné z výše uvedených řádků, tak formy a druhy násilí i pachatelů jsou rozmanité. Jedno mají ale společné a to zasahování do svobody oběti. Nejčastěji jsou obětí ženy, kdy pachatelem je muž. Snadnou obětí je ale i senior, protože je lehce zranitelný, často hendikepovaný například berlemi nebo chodítkem, zpomalený věkem. Pachatelé si často vybírají slabší oběti. Oloupení člověka, který za Vámi nepoběží, který není ve střehu, který může být dezorientovaný – to je snadné. O to víc zavrženíhodné, protože je to zneužití dané situace.

Policie České republiky vede podrobný přehled skutků spáchaných na území naší republiky. V tabulce níže je pouze výňatek, tedy celkové hodnoty jednotlivých kriminálních činů. Nevedou se zde ale statistiky, zda a kolik procent z těchto skutků bylo spácháno na seniorech a kolik z nich bylo spácháno v rámci domácího nebo institucionalizovaného násilí.

¹¹ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouřa deprivantů*, dotisk. Praha, GALÉN, 2008. ISBN 978-80-7262-410-2

Tabulka 1: Kriminalita za rok 2015 – Spácháno skutků

Kriminalita za období od 1. 1. 2015- 31. 12. 2015							
Spácháno skutků							
Název	Zjištěno	Objasněno	Pod vlivem	Z toho alkohol	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 15-17 let	Děti 1-17 let
Vraždy	155	148	51	48	0	3	3
Násilné činy	15 669	12 439	2 331	2 194	271	484	726
Mravnostní činy	2 256	1 850	108	95	133	198	328
Krádeže vloupáním	34 476	9 815	186	139	179	481	628
Krádeže prosté	84 793	21 890	689	528	250	622	856
Majetkové činy	139 092	38 677	1 256	1 034	536	1 264	1 743
Ostatní krim. činy	27 340	22 411	2 145	1 501	285	600	867
Zbývající kriminalita	32 646	30 901	13 230	9 602	35	93	126
Hospodářské činy	30 616	19 798	87	63	48	108	154
Obecná Kriminality	184 357	75 377	5 840	4 824	1 225	2 546	3 664
Celková kriminalita	247 628	126 081	19 157	14 489	1 308	2 747	3 944

Zdroj dat: Policie ČR - výňatek¹²

¹²Policie České republiky, *Statistické přehledy kriminality za rok 2015*, [online] © 2015 [cit. 2015-12-20], Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>

1.3 Domácí násilí

Násilí páchané doma, v kruhu nejbližších lidí, jak se říká za zavřenými dveřmi, zřejmě bylo vždycky součástí lidstva. Ve středověku nebylo divné, když muž vyplatil svou ženu výpraskem. Ještě do nedávna byly na dětech prováděny fyzické tresty v podobě klečení na hrachu, bití rákoskou, odepření jídla za prohřešky a podobně. Staršinové rodu ale byli vždy uctíváni pro svůj věk a moudrost. Jejich role a zásluhy byly nezpochybnitelné, místo na „vejmiňku“ si zasloužil každý rodič či prarodič.

Právě rodina a domácí prostředí, by mělo být nedotknutelné území, kde její členové čerpají sílu a duševní pohodu, relaxují, svěřují se se svými problémy a s nejtímnějšími záležitostmi. Zde se jedinec cítí bezpečný a chráněný. V případech domácího násilí je tato důvěra narušena.

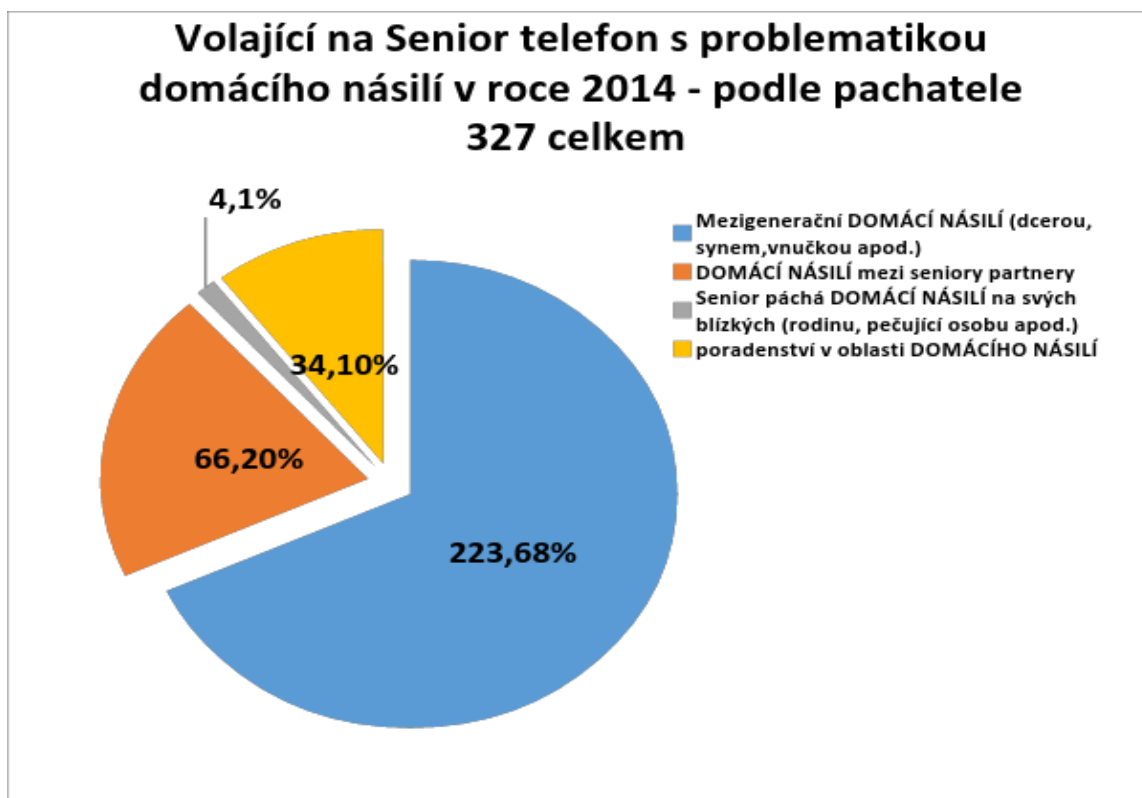
Zvěsti o přítomnosti domácího násilí v naší civilizované společnosti se začaly dostávat na povrch v posledních desetiletích. Zpočátku šlo o pikantnosti ze života vyšší společnosti, kde většinou šlo o násilí mezi dospělými, tedy mužem a ženou. V 80. a 90. letech minulého století leteč bylo téma násilí v rodině zevšeobecňováno, pro společnost předkládáno v „přijatelné“ formě, formou noticky na okraji společenských rubrik. Všeobecně se mělo za to, že „*Co se doma upeče, to se doma také sní*“.¹³ Během 20. století, a můžeme říct, že hlavně během druhé poloviny tohoto století, došlo k výraznému přehodnocení pohledu na fyzické tresty dětí, na vzájemné „násilnosti“ partnerů či dalších členů rodiny.

V dnešní době o domácím násilí slyšel jistě již každý člen vyspělé společnosti, přesto v mnoha lidech přetrvává dodnes názor, viz výše, či podobný, že slušní lidé se chovají slušně a korektně a nepáchají jakékoliv zlo. Nahrává tomu i skutečnost, že je informovanost o domácím násilí minimální. O násilí páchaném na seniorech se veřejnost dovídá ještě méně a pouze okrajově; spíše v souvislosti s institucemi typu domov pro seniory nebo v případě násilné smrti.

V současné době je tedy chápáno pod pojmem domácí násilí jakékoli násilí páchané v rodině, tedy jak už bylo zmíněno, násilí fyzické, psychické, sexuální nebo finanční a majetkové.

¹³ Lidové rčení

Obrázek 2: Volající senioři na Senior telefon

Zdroj dat: Život 90¹⁴

Podle diagnostiky v organizaci DONA a příručky pro policisty SARA DN má domácí násilí nezaměnitelné znaky. Pro identifikaci a potvrzení, že jde o domácí násilí, se musí pozitivně vyhodnotit všechny čtyři body¹⁵:

- 1) Opakování a dlouhodobost – ojedinělý projev násilí neznačí domácí násilí, může však předznamenat jeho začátek nebo druhou fázi (první fáze psychické týrání, urážky, ponižování... viz bod 2). Říká se, že jde o násilí na pokračování.¹⁶
- 2) Eskalace – stupňování forem násilí, během času formy násilí přecházejí z mírných po fyzické, až k hrubému ubližování na zdraví či dokonce ohrožování na životě. Ač zde mohou nastat období klidu, tak v období násilí pachatel pokračuje tzv. tam, kde přestal a svoje násilí stupňuje.

¹⁴Život 90: *SENIOR TELEFON*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/202-senior-telefon/222-domaci-nasili>

¹⁵ DONA Linka: *Metoda SARA DN*, [online] © 2007 [cit. 2016-01-08], Dostupné z: <http://www.donalinka.cz/nova-praxe/metoda-sara-dn/>

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*, Praha, GRADA Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2

- 3) Jasně a nezpochybnitelné rozdělení rolí – tyto role jsou jasně dané a hlavně neměnné; na jedné straně je ohrožená osoba a na straně druhé násilná osoba, Pokud jde o hádky a případné násilí mezi partnery, kdy jednou je ohrožený muž a podruhé žena, nemluvíme zde o domácím násilí.
- 4) Neveřejnost – jde o skryté aktivity, kdy širší rodina nebo veřejnost nemá povědomost o probíhajícím násilí.

Domácí násilí páchané na seniorech je oblast, která je poměrně málo zkoumána a statisticky v plenkách. Definice zneužívání seniorů je nejednoznačná. Podle anglického vzoru se i u nás používá zkratka EAN, tedy Elder Abuse & Neglect (Zanedbávání a zneužívání seniorů), která zahrnuje všechny formy týrání a zneužívání seniorů, nevhodné a špatné zacházení se starými lidmi, zanedbávání péče a nejrůznější typy domácího či institucionalizovaného násilí. Platná definice EAN zní: *“Miněn je samostatný či opakovaný akt nebo nedostatek přiměřené aktivity vyskytující se tam, kde je s důvěrou očekávána, což způsobuje bezpráví, poškození, zranění, bolest či strach starších lidí.”*¹⁷

1.4 Příčiny násilí na seniorech

Z pohledu společnosti se může stát obětí násilí každý senior. Sýkorová ve své publikaci říká, že: *„Podle výzkumů se může každá žena či muž stát obětí a to nezávisle na sociálním postavení, kultuře či dosaženém vzdělání.”*¹⁸ V tom případě může být pachatelem násilí každý člen rodiny, pečující instituce, soused, přítel, dobrovolný pomocník, zdravotnický personál, sociální pracovník, zkrátka každý, kdo se opakovaně a dlouhodobě stýká se seniorem.

V budoucnu dojde k dramatické změně ve vnímání obyvatelstva. Generace již nebudou poměřovány porodností, ale úmrtností. Podle Schirmacherra v budoucnu nastane tato situace: *„Roku 2050 bude jen v Číně žít tolik lidí ve věku nad šedesát pět let, kolik jich je dnes na celém světě. Tváří v tvář takovému růstu bude nejúspěšnější ta*

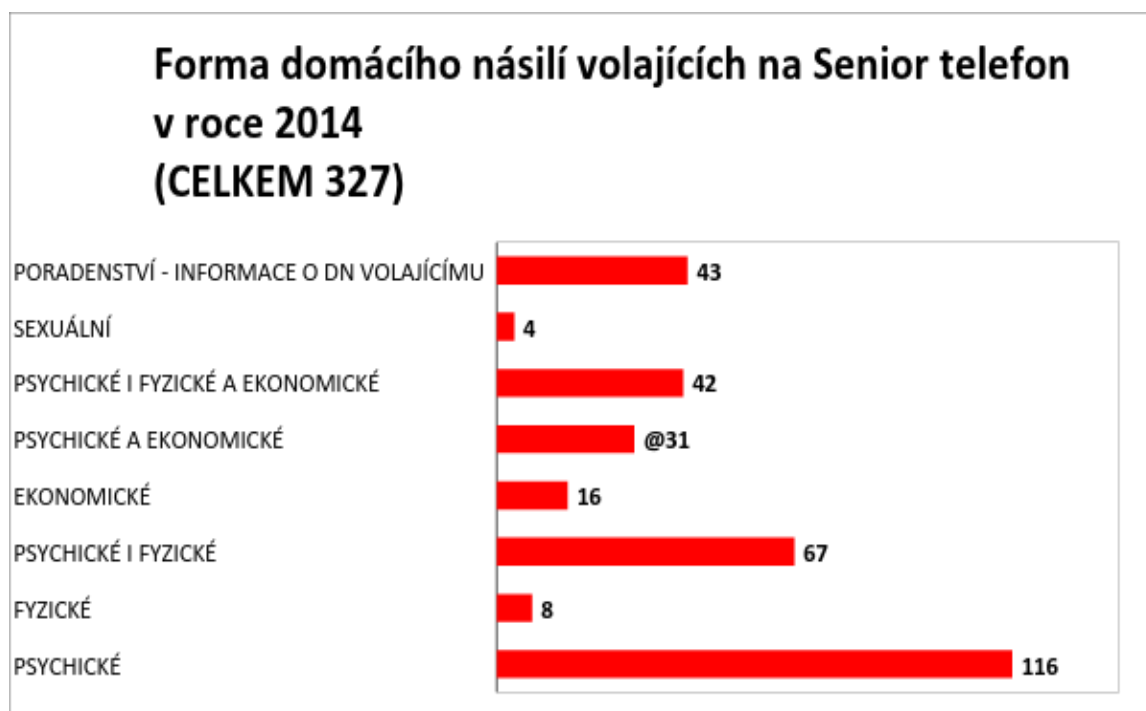
¹⁷ Život 90: Týrání, špatné zacházení, zanedbávání, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/202-senior-telefon/223-tyrani>

¹⁸ SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří*. 1. vyd. Praha, Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-62-5

*společnost, jejíž náboženské nebo kulturní přesvědčení bude umět stáří tvůrčím způsobem využít. Jako stárnoucí lidé ve stárnoucí společnosti jsme, ať už to zní jakkoli paradoxně, zároveň vůdci i oběťmi nové vlny globalizace.*¹⁹

Příčiny zneužívání a špatného zacházení se seniory mohou být různé. Jakákoliv diskriminace seniorů může být projevem buď vědomého, nebo nevědomého chování druhé osoby a je závislá na četnosti, opakovanosti, trvání, intenzitě, obtížnosti, krutosti a okolnostech. Jedním z častých důvodů špatného zacházení a nedostatečné péče je přílišná zátěž kladená na pečující osobu. Míra únosnosti je daná odolností jedince a délkou požadované péče, zdravotním stavem seniora, jeho psychickou a fyzickou kondicí, anebo neúměrnými požadavky ze strany seniora na své okolí.

Obrázek 3: Forma domácího násilí

Zdroj dat: Život 90²⁰

Z tohoto grafu je patrné, že ve většině případů domácího násilí převládají násilné činy spáchané na psychice seniora. Většinou jde o syna, dceru, vnoučata, tedy o vlastní

¹⁹ SCHIRMACHERR, F. *Spiknutí metuzalémů*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, k. s. – Knižní klub v Praze, 2005. ISBN 80-242-1496-2

²⁰Život 90: *Domácí násilí*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/202-senior-telefon/222-domaci-nasili>

krv. Zde se velice těžce přiznává, že jsou něčeho takového schopni. Nazvat to pravým jménem bývá velmi bolestné a deprimující.

Za příčiny domácího násilí, tedy násilí páchaného vědomě, odborníci považují hned několik skupin:

Výchova v rodině – pokud dítě vidí u svých rodičů nebo jiných členů rodiny nevhodné chování nebo projevy násilí, bere je jako normu a ztotožňuje se s nimi. Pak je v dalším životě používá jako naučený program a často si ani neuvědomuje, že dělá něco nevhodného. V mnoha případech se samozřejmě setkává v kolektivu s reakcemi, které mu mohou ukázat jiné vzory chování, ale programy z dětství jsou hluboce zakořeněny a obtížně se přeučují.

Osoba s násilnými sklony – psychicky narušená osobnost, traumatizující zážitky z dětství, psychické nemoci jedince nebo jeho rodinných příslušníků, kteří měli přímý vliv na výchovu, agresivní povaha, nemoci spojené s projevy agresivity, závislost na omamných či psychotropních látkách s následkem rozkladu osobnosti.

Sociální situace – dlouhodobě stresující rodinná situace, minimální příjem, nezaměstnanost, negramotnost, strach, alkoholismus, drogové závislosti, syndrom vyhoření, osobní a osobnostní krize.

Společnost – orientace společnosti na úspěch, výkon, sílu, kult mládí a moc peněz. Odmítnutí těch, kteří tato měřítka nesplňují, společenská hierarchie a kastovníctví, lhostejnost vůči okolí, projevy agresivního chování vůči jiným skupinám, tolerance vůči projevům této agrese.

Vysoký věk je spojován s nemocemi, závislostí na pomoci či péči druhých, se ztrátou duševní pružnosti a psychické flexibility. To vše dělá ze seniora snadnou oběť, protože se nemůže, a v případech domácího, tedy rodinného, násilí ani nechce bránit. Strach, že by ho rodina zavrhla a nechala bez pomoci mnohdy hraje tak velikou roli, že se senior neozve a nedovolí si ani žádat o základní projevy péče. V případě, že je mu pomoc nabídnuta zvenčí, tak ji odmítá, problém zlehčuje, tyrany omlouvá a často bere vinu na sebe.

1.5 Okolnosti, které zvyšují riziko špatného zacházení se seniory

Zdravotní stav – zhoršující se zdravotní stav seniora (stařecká demence, poruchy rozpoznávání, komunikace, ztráta sluchu, zraku, inkontinence...) To a další faktory spojené se stárnutím způsobují změny schopností na všech úrovních lidského bytí. Chronická nemoc, která je spojená s upoutáním na lůžko a choroby, které ovlivňují intelekt, můžou vyvolat problematické chování, postižení smyslů, řeči, výrazné změny osobnosti, což vede k obtížnějšímu dorozumívání se seniorem.²¹

Ztráta soběstačnosti – senioři si často nechtějí připustit vlastní nemohoucnost a potřebu péče další osoby, jakékoliv pomoci zvenčí se brání, uráží se a stávají se podrážděnými při pokusech o „vnucení“ i těch nejmenších laskavostí. To má souvislost s očekáváními a utkvělými představami, které senior má – vůči svým dětem, rodině, komunitě, společnosti. Dochází zde k záměně, nemohoucnost (fyzická neschopnost) a nesvéprávnost (psychická neschopnost), kdy senioři chtějí činit samostatná rozhodnutí a nést za ně zodpovědnost, být soběstační a nezávislí na okolí. Mají strach, že přijmutím pomoci okolí se svým fyzickým tělem tuto svou autonomii, svoji svéprávnost, své právo na rozhodování ztratí.²²

Sociální izolace – je jasné, že člověk sám je zranitelný. Jak praví známé pořekadlo: „Rozděl a panuj“ můžeme chápat i tak, že pokud rozdělíme skupinu, v našem případě rodinu, bude se nám jednatel lépe ovládat. V momentě, kdy senior ztrácí kontakt se zbytkem rodiny, kolektivem v práci, komunitou nebo klubem, stává se závislým na osobě, takto izolovaný senior je bezradný a osamělý, náchylný k dalším chorobám, další devastaci osobnosti.

Většina obětí doufá, že se chování násilné osoby změní a neuvědomuje si, že domácí násilí samo od sebe nikdy neskončí, že násilná osoba vždy bude mít převahu a tudíž ohrožené osoby potřebují účinnou pomoc zvenčí, podporu a hlavně ochranu další osoby nebo instituce. Očekávání, že se násilná osoba sama od sebe začne chovat tolerantně a vstřícně je nereálné a z psychologického hlediska nemožné.

²¹ KALVACH, Z. a kol. *Úvod do geriatric a gerontologie: (Díl 1)*. 1.vyd. Praha, Nakladatelství KAROLINUM, 1997. ISBN 80-7184-366-0

²² SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří*. 1. vyd. Praha, Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-62-55

1.6 Nebezpečí domácího násilí

„Násilí nespočívá tolik ve zraňování a ničení, jako v přerušování souvislosti osob, ve vmucování rolí, v nichž se nemohou najít.“

Emmanuel Lévinas

Největší nebezpečí spočívá ve skrytosti domácího násilí. To se děje v privátním prostoru aktérů domácího násilí, je utajeno před ostatními členy širší rodiny, před kolegy, společnostmi, veřejností i státními orgány. Násilná osoba je většinou výborný manipulátor, svůj čin má promyšlený, ví přesně, co dělá, co chce a jak toho dosáhnout. Před ostatními se může dokonce prezentovat jako ohrožená „utiskovaná“ osoba. Ostatním se může zdát, že jde o milého, milujícího a vstřícného člověka, dokonce lze vyvodit závěr, že jeho jednání je oprávněné a pouze se brání.

Zhoršování jednání a forem násilí narůstá pozvolně, je dlouhodobé, plíživé. Mohou nastat i období naprostého klidu. Jelikož jde o osobu blízkou tak prolongace uvědomění si, že jde o násilí je obrovská, protože ze začátku jeho činy omlouvá, zlehčuje a čeká, že s nevhodným chováním přestane. Oběť velmi obtížně pozná moment, kdy vztah již není bezpečný, kdy byla překročena hranice únosnosti.

Před domácím násilím se lze jen velmi těžko bránit, protože ohrožená osoba s násilnou osobou jsou spojeni mnoha pouty, především jde o společné bydlení, ze kterého nemá ohrožená osoba kam odejít. Dále zde mohou být děti, společné účty, práce, ale i například domácí mazlíčci. Sociální pouta (manželé, rodiče, sourozenci) jsou významným ztěžovatelem účinné obrany hlavně v křesťansky založených rodinách.

V případech, kdy jsou vystavovány projevům agrese a násilí děti, jsou mnohdy důsledky fatální. Pokud sami nejsou obětí domácího násilí, pak si přisvojí negativní vzory rodičů a považují je za standard chování ve společnosti. Často pak ve svých budoucích vztazích sami páchají násilí na svých rodinách nebo je násilí pácháno na nich, což opět berou jako normální chování.

U domácího násilí nikdy nejde pouze o jeden aspekt, který zvyšuje riziko špatného zacházení, ale o kombinaci všech zmíněných bodů.

1.7 Pachatel – násilná osoba

„Kde soudí ten, kdo obviňuje, tam platí násilí, a nikoliv zákon.“

Publilius Syrus

Násilná osoba je osoba, která páchá násilí na osobě druhé. Může se jednat o násilí fyzické, psychické, sexuální, sociální, finančně-materiální i další formy násilí. Také se může jednat o činy vědomé, tedy promyšlené, nebo činy nevědomé, tedy činy spáchané v afektu.

Pachatel, podle právní normy trestního zákoníku ČR, je označení osoby, která je subjektem nějakého trestného činu, protože jej buď přímo sama či prostřednictvím jiné osoby spáchala, pokusila se o něj, případně ho i jen připravovala.²³

Pachatelem, tedy násilnou osobou se může za určitých okolností stát každý člen společnosti lidí. Trestný čin se následně posuzuje dle mnoha aspektů (věk je jedním z nich) a okolností, za kterých byl trestný čin spáchán.

- Dítě do 15 let – známe například ze zahraničí, kdy dítě přinese zbraň do školy a postřílí své spolužáky i učitele. V domácím násilí také hrají značnou roli trýznitelů.
- Mladiství – skupina, která nejvíce podléhá svodům snadného života, kdy konfrontace s realitou pak bývá pro mladistvého neúnosná. Při nedostatku zkušeností, vlídného zázemí rodiny a sebevýchovy situaci řeší agresí a násilím. Velkou roli zde hrají i návykové látky a alkohol.
- Dospělý muž/žena – ani v této skupině neexistuje striktně vyhraněný typ pachatele. Například v případech domácího násilí se trestných činů dopouštěli více muži.

Instituce zabývající se pomocí osobám ohroženým násilím nebo osobám, které již násilí zažili, shodně deklarují, že ve většině případů si pachatel sklony k násilí přináší ze svého dětství a z prostředí, ve kterém vyrostl (rodina, dětské domovy, internáty...) Další možný aspekt pro takové chování je ten, že sám pachatel byl svědkem nebo součástí domácího násilí. Násilí pak považuje za normální způsob řešení konfliktů a nesrovnalostí ve svém okolí. Ve většině případů dokonce svoji vinu

²³ Zákon č.40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, *Zákon trestní zákoník*, § 22 odst. 1) zákona, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-15], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

a zodpovědnost za násilné chování přenáší na ostatní ve smyslu, že byl vyprovokován, nevhodným chováním ohrožené osoby, že šlo o sebeobranu a podobně. Jelikož ale svoje chování považuje za normální, jak už bylo řečeno, nemá pocit viny a tím pádem nevidí důvod něco na svém chování měnit.

Ucelený přehled typologie pachatelů v České republice ani ve světě v podstatě není k dispozici, protože jak ukazují výzkumy, tak „čistý typ pachatele“ neexistuje. Typologií bylo vytvořeno mnoho, ale žádná není natolik systematická a komplexní, aby se stala závaznou normou. Většina typů násilných osob se pouze přibližuje k určité skupině pachatelů, kteří jsou rozřazováni podle vymezených hodnot. Nejčastěji jsou pachatelé rozřazeni podle sociologické, psychologické nebo biologické charakteristiky osobnosti. Typologie hodnotí určité znaky osobnosti jednotlivě, které jsou ale součástí jednoho celku. Jde o rysy podobné ve většině případů z hodnoceného vzorku jedinců, na základě kterých pak lze vytvořit partikulární skupinu určitého typu.

Když se podíváme na charakteristiku osobnosti pachatele podle forenzní psychologie, pak bychom zde identifikovali tyto tři hlavní skupiny:

- Impulzivnost jednání – snaha pachatele o okamžité uspokojení potřeb, zkratovitě jednání, které překračuje meze osobní svobody a zákona.
- Nedostatečné vnitřní zábrany – rozhodování pachatele je pasírováno přes jeho ego, tedy sebestředné jednání, upravování/vykládání právních i společenských zásad i zákonů podle vlastní potřeby.
- Pokřivené poznávání a vnímání (tzv. kognitivní distorze) – jde o psychologický jev, kdy násilná osoba vnímá realitu tak, aby se mohla „obhájit, omluvit“ sama před sebou a svým svědomím. Tento stav mu pomáhá udržet své svědomí „čisté“, sebezpřijetí v normě a psychiku v klidu.²⁴

Všechny výzkumy zaměřené na osobnost násilného pachatele se zaměřují především na motivaci jednání pachatele nebo na komplex příčin vedoucích ke konkrétnímu zločinu, na anamnézu pachatele – kdy není zkoumána pouze rodinná anamnéza či osobní, ale také ta kriminální. Dále na životní styl, výsledný účinek absolvovaného trestu a reakce na eventuální hrozící trest, vliv trestu na budoucnost

²⁴ ČÍRTKOVÁ L. *Forenzní psychologie*, 1. vydání, Plzeň, Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, ISBN 80-86473-86-4

pachatele, průběh a obtíže se začleněním do společnosti, předpověď budoucího chování a stanovení možnosti opakování trestné činnosti.

Jeden z výzkumů pachatelů trestných činů v České republice probíhal v 70. a 80. letech minulého století. Studie byla mimo jiné zaměřena i na to, zda pachatel je vězněn poprvé nebo jde o recidivu. Významným posunem bylo rozřazení pachatelů do skupin podle čtyř faktorů:

- Emoční ladění – všechny stupně naladění od nepřátelského postoje (hostility) až po pozitivní naladění (afiliace).
- Stupeň strukturace vnitřních spouštěčů chování – všechny úrovně svědomí od chybějícího až po dobře zformované svědomí.
- Sociální odezva – všechny povahové vlastnosti, které se projevují v sociální oblasti, a to od nadměrné dynamičnosti až po útlum.
- Prosazování se – intenzita prosazování sebe sama ve všech možných stupních od rafinovaného prosazování, přes asertivnost až po flegmatické souhlasení.²⁵

Je tedy patrné, že i bez pevně dané struktury a definic, lze chápat pachatele jako člověka, který omezuje svobodu druhé osoby, činí jí zlo v různých formách, které jsou zavedeny v našem právním řádu, a jiným způsobem omezuje práva či svobody druhých.

²⁵ Inovace SEBS a ASEBS: *Osobnost pachatele trestných činů*, [online] © 2011 [cit. 2016-02-03], Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/osobnost>

1.8 Oběť – Ohrožená osoba

„Čím čistší oběť, tím špinavější ruce vrahů.“

Stanisław Jerzy Lec

Oběť je osoba, která se stala nebo se měla eventuelně stát nedobrovolným účastníkem trestného činu. Jde o osobu, které byla nebo měla být způsobena majetková, fyzická či psychická újma.

V případě smrti se za oběť považují přímí příbuzní, tedy manžel/manželka, druh/družka, sourozenci, děti, osoby v péči, tedy každý jeden z nich. Jsou ale osoby, které jsou mnohem více zranitelné než ostatní, a to jsou:

- Děti – v každém věku je citlivost na spáchané trestné činy a domácí násilí vysoká, ale některé období je ještě složitější vzhledem k probíhajícím změnám.
- Postižené osoby – sem patří všichni hendikepovaní jedinci, ať už se jedná o postižení mentální, fyzické, psychické, smyslové nebo jakékoliv jiné postižení, které tuto osobu vyčleňuje ze společnosti a snižuje její uplatnění ve všech sférách.
- Lidská oběť – ve smyslu oběti, která se stala předmětem obchodu s lidmi (§168 trestního zákoníku).
- Oběť proti lidské důstojnosti – ve sféře sexuální, násilí nebo pohrůžka násilím; je-li v každém jednom případě hrozba způsobení druhotné újmy, kde se bere ohled na věk oběti, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo stupeň závislosti na ní.²⁶

Ohroženou osobou se může stát prakticky kdokoliv, tedy muž, žena nebo dítě, osoba jakéhokoliv věku, vzdělání, rasy, náboženství, sexuální orientace atd. Specifikem domácího násilí je to, že oběť je s násilnou osobou v přímé vazbě a to hlavně společnou domácností. Oběť pak trpí dlouhodobě a opakovaně, což zvyšuje psychický tlak

²⁶ Zákon č.45/2013 Sb. ze dne 30.1.2013 O obětech trestných činů a o změně některých zákonů (*Zákon o obětech trestných činů*), Část první, Hlava 1, §2, odstavec 2, 3, 4, [online] © 2016 [cit. 2016-02-05], Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/45-2013-sb-o-obetech-trestnych-cinu/>

a podrobení se pachateli. Ohrožená osoba zpravidla nemá kam odejít, vzhledem k podřízenosti násilné osobě si ani sama neví rady. Dalším velkým blokátorem je strach a velmi nízké sebevědomí, které brání v účinné obraně proti pachateli. Často se bohužel stává, že ohrožená osoba násilnou osobu nechce udat ani potrestat, ale doufá, že se sám změní a ukončí nevhodné chování.

Velkou skupinu ohrožených osob tvoří osoby v institucích, které poskytují péči seniorům, osobám se sníženou pohyblivostí, hendikepovaným či vážně nemocným a dalším osobám, které jsou dlouhodobě odkázáni na pomoc zdravotníků, sociálních pracovníků, pečovatелů a dalších odborníků. V těchto zařízeních mohou vznikat situace, kdy dochází k zneužívání mezi personálem a osobou pobývajícím v zařízení. Jde jak o nevhodné chování zaměstnance vůči pacientovi – pozice „moci“ nad slabou osobou nebo nechuť, neschopnost dále se věnovat péči, nedostatečně poskytovaná péče, nízké platové ohodnocení nebo jen snaha svoji práci „odbyt“ – tak i ze strany pacientů vůči personálu – zneužívání svého postavení, pocit zadostiučinění, že mu „musí“ sloužit, zbytečné a někdy i nesmyslné požadavky.

Specifickou skupinou obětí jsou senioři, kteří uvěří na reklamní slogany a podbízivě nízké ceny „výletu“ pro seniory. Jde o takzvané prodejce známé pod názvem „šmejdi“, kteří pod nátlakem nutí seniory kupovat nekvalitní zboží za nehorázné ceny. Senior je v tuto chvíli v pasti a nemá absolutní možnost svobodného rozhodování. Pokud odmítne, začnou prodejci s výhružkami, šikanou a někdy i fyzickým napadáním donucovat své oběti k podpisu smlouvy. I zde svou roli hraje strach. Senior se bojí, že bude ponechán v neznámém prostředí bez pomoci, bez možnosti dostat se domů, bez kontaktu a že ho rodina odsoudí za pošetilé chování.

Péče o seniora nebo dlouhodobě nemocného člověka je velmi psychicky i fyzicky náročná, často velmi zatěžuje rodinný rozpočet a přesahuje možnosti dané rodiny. Hranice únosnosti jsou individuální a snadno se překročí. Syndrom vyhoření, již zmíněné nízké platové ohodnocení u zdravotnického personálu, neznalost práv pacientů ani jiné důvody však nejsou omluvou pro páchaní jakýchkoliv forem násilí na druhé osobě.

1.9 Základní lidská práva

„Špatné zákony jsou nejhorším druhem tyranie.“

Edmund Burke

Ještě než přijde člověk na svět, již jako plod má své první právo – a to právo na život. Každý jedinec má ve společenství, ve kterém žije, svá práva. Jsou nezaměnitelná, nepřenosná, neoddiskutovatelná.

Prvními právními normami byly nepsané zákonu rodu nebo kmenů. Ty byly ctěny a respektovány. Kdo je porušil, byl vyloučen, což se rovnalo téměř jisté smrti. Následně tyto principy zastupovaly církevní úřady, které zastávaly náboženská dogmata. Víra spolu s církví, jeden z hybatelů veškerého dění, byla nadřazena zájmům jednotlivce, ve jménu víry vždy bylo „pácháno“ dobro i proti vůli národů.

V době osvícenecké se konečně dostalo patřičné pozornosti člověku, jako takovému. Byly preferovány hodnoty rovnosti, solidarity a etiky, které jsou základem budoucích lidských práv a svobod.

Jednou z prvních listin upravujících lidská práva je Listina svobod (*Charter of Liberties*) z roku 1100, kdy se anglický panovník Jindřich I. dobrovolně podrobil zákonům a tím omezil svou moc vůči poddaným. Následovala Magna charta libertatum, dokument vydaný v Anglii roku 1215. Ve své době ale Charta významně moc panovníka neomezovala, až v době občanské války nabyla na významu jako znak síly vůle lidu.²⁷

Průběh utváření ústavního práva lze tady sledovat již od středověku. Magna charta ovlivnila většinu národů, v angloamerickém typu právního uspořádání například ovlivnila vývoj zvykového práva, tzv. práva precedentního. Její vliv je také patrný ve Všeobecné deklaraci lidských práv²⁸ a v Ústavě Spojených států Amerických.

Dalším národem, který vyjádřil své nároky na základní lidská práva písemně, byli Francouzi. Během Velké francouzské revoluce se zrodila Deklarace práv člověka a občana (1789). Tato deklarace jasně definuje posvátná práva člověka a to takto: „*Lidé*

²⁷ BRAGG, M. *Dvanáct knih, které změnily svět*. 1. vyd. Praha, Mladá fronta, 2011. s.36, ISBN 978-80-204-1521-9

²⁸ Lidská práva: *Všeobecná deklarace lidských práv*, [online] © 2016 [cit. 2016-02-12], Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

*se rodí a zůstávají svobodnými a rovnými ve svých právech... Účelem každého politického společenství je zachování přirozených a nezadatelných práv člověka. Tato práva jsou: svoboda, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor proti útlaku... svoboda spočívá v tom, že každý může činit vše, co neškodí druhému...*²⁹

Poskočíme-li v uznávání lidských práv a svobod více do současnosti, určitě je nutné zmínit zakládající listinu OSN a to Chartu Organizace spojených národů. Ta byla přijata dne 26. června 1945 a to 51 zakládajícími členy, mezi nimiž bylo i ČSR. Hned v úvodu této deklarace všechny spojené národy slibují, že: „*My, lid spojených národů, jsouce odhodláni*

- *uchránit budoucí pokolení metly války, která dvakrát za našeho života přinesla lidstvu nevýslovné strasti,*
- *prohlásit znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a národů velkých i malých,*
- *vytvořit poměry, za nichž mohou být zachovány spravedlnost a úcta k závazkům plynoucím ze smluv a jiných pramenů mezinárodního práva,*
- *podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň ve větší svobodě.*³⁰

Základní listina práv a svobod spolu s Ústavou ČR jsou etickým a morálním základem celého právního systému a ústavního pořádku v ČR.³¹ V návaznosti na tyto dva pilíře jsou zde rozpracovány zákony v ucelených souborech, jako například trestní zákoník, občanský zákoník, obchodní zákoník a další.

Bohužel žádná listina ale neumí implantovat etický kodex a morální zásady do jednotlivců. To je na rodině, společnosti a každém z nás.

²⁹ Deklarace práv lidských a občanských, schválena ve Francii dne 26.8.1789, [online] © 2009-2012 [cit. 2016-02-15], Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/assets/udalosti/Deklarace-prav-lidskych-a-obcanskyh.pdf>

³⁰ Charta Organizace spojených národů, ze dne 26.6.1945, San Francisko, [online] © 2016 [cit. 2016-02-16], Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

³¹ Ústava České republiky – č. 1/1993 Sb., Praha, ze dne 16.12.1992, [online] © 2016 [cit. 2016-02-17], Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/ustava-ceske-republiky>

2 POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

„Proto jsou zákony dány, aby silnější nemohl všechno.“

Marcus Tullius Cicero

Založení a vývoj policie České republiky byl stejně zajímavý a různorodý, jako celé dějiny našeho národa. V průběhu věků se samozřejmě měnil i pohled na kriminalitu jako takovou. Zdokonalovaly se vyšetřovací postupy a metody, rozšiřoval se policejní sbor, přibývaly další druhy trestných skutků. Důvodem byl nejen nárůst obyvatelstva, ale hlavně vynalézavost pachatelů a rozsah jejich činností.

Z pohledu historie bylo Československé četnictvo vojensky organizovaným bezpečnostním sborem, který podle platných zákonných předpisů a podle nařízení příslušných státních orgánů udržoval veřejný pořádek a bezpečnost na celém území Československé republiky (s působností mimo obvody měst, kde vykonávala pořádkovou službu městská a státní policie). Četnictvo řídil Úřad generálního velitelství četnictva, správně spadalo pod ministerstvo vnitra. Jeho postavení bylo upraveno zákonem č. 299/1920 Sb. z., a novelizovaným roku 1928. V každém sídle zemského úřadu působila zemská četnická velitelství (ZČV).

Pod tato velitelství spadala okresní četnická velitelství, kterým podléhalo vždy několik četnických stanic. Stanice byly nejnižším článkem v organizaci Československého četnictva a zahrnovaly zpravidla katastry čtyř až pěti obcí. Zde vykonávaly četnické hlídky pravidelnou pochůzkovou činnost, která byla společně s dokonalou znalostí místních poměrů zárukou zachování bezpečnosti na území obvodu. Na jednotlivých stanicích byla vedena evidence hledaných osob z obvodu stanice a rovněž evidence rejstříku trestů všech osob narozených v dotyčném obvodu.

Veškeré objasňování zločinů, zadržování pachatelů a pátrání po odcizených věcech bylo v kompetenci místních četnických stanic. Pro usnadnění vyšetřování těžších zločinů a komplikovanějších kriminálních případů bylo v lednu 1928 zřízeno čtyřicet specializovaných pátracích stanic, v rámci kterých působili odborníci z různých oborů kriminalistiky. Rozvoj motorizace si vynutil od roku 1935 zřizování četnických silničních kontrolních stanic. Od roku 1935 také fungovaly četnické letecké hlídky, jejichž zřízení bylo iniciováno špionážními přelety Československých hranic

německými a maďarskými letadly, kterých po roce 1933 stále přibývalo. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se četnictvo stalo součástí okupační správy. Po osvobození se četnictvo transformovalo do Sboru národní bezpečnosti.³²

Obrázek č. 4: Četník u služebního vozu

Zdroj dat: KHV 1. Prapor Stráže obrany státu³³

V roce 1945 se základem nové státotvorné činnosti v osvobozeném československém státě stal Košický vládní program, přijatý dne 5.4.1945 první československou vládou Národní fronty Čechů a Slováků v Košicích. Dne 17.4.1945 schválila vláda hlavní zásady výstavby nového bezpečnostního aparátu. Směr výstavby nového bezpečnostního sboru formuloval ministr vnitra takto:

- četnictvo a policii nerozpouštět, ale očistit a ponechat ve výkonu služby, protože je zatím nemůžeme nahradit novými vycvičenými orgány;
- podchytit ozbrojenou masu občanstva a snažit se urychleně začlenit mladé a vhodné lidi do bezpečnostní služby;
- utvořit zvláštní pohotovostní jednotky jako zálohy pro pohraničí.

³² SOS Falknov n./O., *Četnická stanice Habersbirk*, [online] © 2015 [cit. 2016-01-21], Dostupné z: <http://www.sosfalknov.cz/cetnictvo/>

³³ KHV 1. Prapor Stráže obrany státu, *Četnictvo*, [online] © 2008-2011 [cit. 2016-02-18], Dostupné z: <http://www.1-prapor-sos.wz.cz/sos/cet.html>

V Čechách a na Moravě ve stejné době existovaly již tři druhy bezpečnostních složek - revoluční oddíly (Revoluční gardy, Národní milice apod.), na závodech Závodní milice a policejní a četnický aparát. Z těchto všech složek byli vybíráni příslušníci pro nový Sbor národní bezpečnosti.

K říjnu 1945 měl celý bezpečnostní aparát 34 396 příslušníků. Ve stejném měsíci byly vytvořeny tzv. zemské odbory bezpečnosti (ZOB). Zemské odbory bezpečnosti měly za úkol organizovat a řídit všechny složky vnitřní národní bezpečnosti v Čechách. Jednotlivé složky bezpečnosti tvořily:

- Pořádková služba - většinou příslušníci bývalého četnictva a policie
- Kriminální služba - specializovaní příslušníci, také většinou staří příslušníci
- ZOB II - zcela nová zpravodajská složka
- Státní bezpečnost

Počátkem roku 1946 byly jednotky Pohotovostního pluku 1 NB reorganizovány a vznikají z nich Pohraniční útvary SNB - 9600. Nová sestava těchto útvarů byla ustanovena dnem 1. července 1946 a bylo tak zajištěno nepřetržité střežení státní hranice o celkové délce 2 116 km.

V lednu 1954 vešla v platnost nová organizační struktura Československé bezpečnosti. Řídícím orgánem Veřejné bezpečnosti, jedné ze složek SNB, se stala Hlavní správa Veřejné bezpečnosti. Té byly podřízeny krajské správy a okresní oddělení ministerstva vnitra. Pro boj proti trestné činnosti byly zřízeny nové odbory podléhající Hlavní správě VB. Počínaje 1. lednem 1964 byla postupně zřizována oddělení VB, jako základní organizační článek Veřejné bezpečnosti. Jejich úkolem bylo zabezpečit veřejný pořádek, ochranu vlastnictví, život a zdraví občanů, bezpečnost a plynulost silničního provozu apod.

K dalším zásadním změnám v postavení a systému Sboru národní bezpečnosti došlo v letech 1968 až 1969. Otázky bezpečnosti byly svěřeny federálnímu ministerstvu vnitra a ministerstvům vnitra obou republik. Realizace principů federativního státoprávního uspořádání byla dána v novém zákoně č. 40 o SNB ze dne 24.4.1974. Rozhodnutím vlády byly zřízeny také pohotovostní útvary VB.

Obrázek č. 5: Služební vůz Veřejné Bezpečnosti

Zdroj dat: Služební vozidla³⁴

Dějinný vývoj organizace a činnosti Sboru národní bezpečnosti byl ukončen revolučními změnami ve státě a společnosti, které započaly 17. listopadu 1989. Teprve dne 21. června 1991 schválila Česká národní rada zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, a na jeho základě vznikla dnem 15. července 1991 Policie České republiky.³⁵

Policie ČR vznikla z dosavadních českých složek Sboru národní bezpečnosti (SNB) a stala se všeobecným bezpečnostním sborem České republiky. Kromě těchto sborů fungovaly v Československu ještě federální bezpečnostní složky, z nichž nejdůležitějším byl Sbor národní bezpečnosti, který se se vznikem Policie ČR stal sborem výlučně federálním. Dnem 27. srpna 1991 byl přeměněn na ucelený Federální

³⁴ SLUŽEBNÍ VOZIDLA, *Veřejná bezpečnost*, [online] © 2015 [cit. 2016-02-25], Dostupné z: <http://boskovice.org/sluzba/policie/vb/vb.html>

³⁵ TOTALITA.CZ, *Sametová revoluce 1989: Jedenáct dní, které otřásl Československem*, [online] © 1999-2016 [cit. 2016-02-16], Dostupné z: http://totalita.cz/1989/1989_11.php

policejní sbor. O policejní úkoly se v Československu dělily především uvedené tři sbory.

Při svém vzniku Policie ČR disponovala správní službou, zabývající se především agendou občanských a zbrojních průkazů, službou pořádkové policie, službou dopravní policie, službou kriminální policie, službou ochrany ekonomických zájmů, službou ochrany ústavních činitelů, kriminalisticko-technickou a expertizní službou a vyšetřovací službou.

Po rozdělení Československa dnem 1. ledna 1993 převzala Policie ČR i agendu zrušeného Federálního policejního sboru. Tak byla rozšířena působnost služby kriminální policie, služby ochrany ekonomických zájmů (protikorupční služby), kriminalisticko-technické a služby expertízy, vyšetřovací a ochranné služby. Novými službami, převzatými od federální policie, se stala letecká služba, služba rychlého nasazení a služba cizinecké a pohraniční policie.

Se vstupem do Schengenského prostoru v roce 2007 byla prakticky odbourána ochrana pozemních státních hranic, což znamenalo transformaci služby cizinecké a pohraniční policie na službu cizinecké policie. V letech 2007 a 2008 byly provedeny některé změny v územní působnosti správních krajů, které připravovaly policii na změnu její územní organizace.³⁶

Policie ČR byla jako ozbrojený bezpečnostní sbor České republiky sloučena dne 15. července 1991 zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Její postavení v současné době upravuje zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.³⁷

Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku veřejného pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropských společenství nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu. Mezi službami přibyla pyrotechnická služba a služba pro zbraně a bezpečnostní materiál (dosavadní služba správních činností). Naopak služba

³⁶ EUROSOP.CZ, *Zajišťování bezpečnosti*, [online] © 2005-2016 [cit. 2016-01-12], Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8758/sekce/zajistovani-bezpecnosti/>

³⁷ Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky ze dne 17.7.2008*, [online] © 1999-2016 [cit. 2016-02-16], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

železniční policie byla zrušena, neboť již v letech 1998 a 2006 její pracoviště splynula se složkami služby pořádkové policie.³⁸

Obrázek č. 6: Služební vůz Policie ČR

Zdroj dat: Zlatá puška³⁹

Je patrné, že s přibýváním různých druhů kriminálních činů, bylo nutné se přizpůsobit a rozšířit řady policistů a jejich odborností. To, co stačilo četníkům k odhalení pachatele dříve, například znalost poměrů a členů dané lokality, dnes, ve světě rafinovaných zločinů, které jsou mnohdy na mentální bázi, rozhodně neobstojí. Zkracování vzdáleností, zrychlování tempa i ohromný nárůst nových možností způsobil, že je dnes mnoho zločinů ekonomického rázu, tedy hospodářská kriminalita, tunelování, korupce a další.

Pro naši práci je ale důležité, že se policie, stejně jako četnictvo nebo sbory veřejné bezpečnosti, stále snaží potírat ty nejzákladnější zločiny, jako je násilí, ublížení na zdraví, krádeže, vandalismus, nevhodné chování. Veřejnost se může spolehnout, že se policie snaží dostát heslu, které ji prezentuje a to je: „Pomáhat a chránit.“ Tak policie vstupuje do roku 2016, kdy 15. července 2016 uplyne 25 let od jejího vzniku.

³⁸ ŠTUHL, P., *Pojem nebezpečný pachatel a jeho výklad od roku 1974 do současnosti: analýza*, Praha, 2015, Absolventská práce. Vyšší policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, Obor vzdělání: Bezpečnostně právní činnost, Vedoucí absolventské práce: Ing. Martin Pačes

³⁹ ZLATÁ PUŠKA, *Historie četnictva – SNB – policie*, [online] © 2009 [cit. 2016-02-21], Dostupné z: <http://www.zlata-puska.cz/historie-cetnictva-snb-police/>

3 KAZUISTIKA

„Násilí nespočívá tolik ve zraňování a ničení, jako v přerušování souvislosti osob, ve vnucování rolí, v nichž se nemohou najít.“

Emmanuel Lévinas

3.1 Násilí fyzické – všeobecné

Paní Apoleně je 67 let, je podruhé vdaná a je již v důchodu. Apolena poprvé kontaktovala intervenční centrum v roce 2012, protože potřebovala pomoc. Její druhý manžel Oldřich se k ní choval velmi hrubě, násilnický a to dokonce několik let. Po jeho odchodu do důchodu se situace ještě zhoršila. Už neprobíhalo pouze slovní napadání, ale ponižoval ji, fackoval a tloukl i do hlavy. Dokonce jí vyhrožoval smrtí. Kontroloval její telefony, všechny kontakty s okolím, zakazoval ji s kýmkoliv mluvit, třeba jen v obchodě u pokladny a podobně. Sám měl nesplacené dluhy, které ve větší míře splácela paní Apolena, nemluvě o výdajích za domácnost, bydlení a stravu.

Z pochopitelných důvodů se paní Apolena svého manžela bála a velmi dlouho tuto situaci snášela. V momentě, kdy kontaktovala intervenční centrum, byla již na pokraji svých fyzických i psychických sil. Dlouhodobě byla na antidepresivech, které ale neřešily nastalou situaci.

S pracovníci centra rozebíraly možnosti a postupy. Paní Apolena se rozhodla pro rozvod a odchod ze společné domácnosti. Dlouho se totiž bála, že by neměla kam jít, v jejím rodném městě už nikoho neznala a bydlení by sama nezaplátila.

V době, než podala žádost o rozvod a začala vše aktivně řešit, tak ji její manžel velmi surově zbil. Apolena zavolala policii a jejího manžela vzali do vyšetřovací vazby. Ona sama pak navštívila pohotovost, kde ji lékaři ošetřili a napsali zprávu pro policii. Oldřich byl souzen za týrání osoby žijící ve společné domácnosti.⁴⁰ V roce 2013 byl podmíněně odsouzen k trestu odnětí svobody.

Bohužel se Oldřich po propuštění z vazby vrátil ke starému způsobu života a svoji agresi si opět vyléval na paní Apoleně. Ke konci roku 2013 byl znovu souzen a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců.

⁴⁰ Zákon č.40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, *Zákon trestní zákoník*, § 199 odst. 1) zákona, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-15], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

V době uvěznění Oldřicha podala Apolena žádost o rozvod manželství. Sociální pracovnice ji pomohla sepsat žádost a poskytla důležité informace k procesu. Dokonce šla s ní k soudu jako doprovod, aby to paní Apolena zvládla. Sepsaly spolu návrh na předběžné opatření, které Oldřichovi uložilo zákaz kontaktování Apoleny, protože se jí snažil kontaktovat a psychicky ji deptal i z vězení. Psychologická pomoc centra paní Apoleně spočívala hlavně ve zvládnutí pocitů viny.⁴¹

V době, kdy byl pan Oldřich propuštěn z výkonu trestu, manželství ještě nebylo rozvedeno, protože Oldřich se proti rozsudku odvolal. Nastěhoval se zpět do společného bytu a nějakou dobu se snažil chovat normálně. Počátkem roku 2015 se ale začal znovu chovat agresivně, nekontroloval své výbuchy vzteku a obviňoval Apolenu, že mu zničila kvůli své hysterii život, nechala ho bezdůvodně uvěznit. V momentě, kdy ji začal opět vyhrožovat smrtí, se paní Apolena obrátila na intervenční centrum. Spolu podali návrh na vykázní manžela z bytu a zákaz jejího kontaktování. Žádosti bylo soudem vyhověno.

V roce 2015 paní Apolena prošla dalšími soudními řízeními, rozvodovým stáním a sporem o byt. Manželství bylo s konečnou platností rozvedeno. Byt byl přiřknut paní Apoleně, za podmínek, že jej prodá a vyplatí manžela. Velikou pomocí byla sociální, psychologická a právní pomoc intervenčního centra, bez kterého by se paní Apolena k tak ráznému kroku neodhodlala.

V současné době je paní Apolena konečně sama, má nové bydlení a snaží se zapomenout na příšerné zážitky. Díky intervenčnímu centru a kontaktům, které v průběhu celého snažení nabyla, ale není osamocená a izolovaná, jako v době manželství.

⁴¹ Pocity viny u ohrožených osob domácím násilím jsou naprosto normální, většina obvinění jsou neopodstatněné a týkají se nepatřičného chování ohrožené osoby vůči násilné osobě, tyto osoby mají totiž velmi nízké sebevědomí a velmi slabou vůli.

3.2 Násilí psychické – instituce

Panu Medardovi je 82 let a je dlouhodobě nemocný pacient. Před rokem a půl si zlomil při pádu v koupelně krček kosti kyčelní, následně prodělal oboustranný zápal plic a mozkovou příhodu. Vše ale překonal a nyní se doléčuje v léčebně dlouhodobě nemocných (LDN).

Jeho strádání začalo v době, kdy byl přeložen z nemocničního oddělení na LDN. Většina ošetřujícího personálu byla vstřícná a tolerantní, laskavá, milá. Jedna setra, paní Aloisie, postrádala většinu vyjmenovaných vlastností. Tato sestra byla zlá na všechny, ale pan Medard jí opravdu vadil nejvíce. Pokaždé, když vešla do pokoje, měla jízlivé a uštěpačné poznámky na pana Medarda, chovala se zlomyslně a přehlíživě.

Pan Medard požádal jednoho dne sestru o bažanta, ale sestra Aloisie ho nechala čekat téměř 25 minut, než se dostavila a se slovy „to už zase chcete na záchod? To nesmíte tolik pít, já tu nejsem žádná hajzlbába“ mu podala nádobu na moč. Pan Medard se neodvážil požádat o fyzickou pomoc s posazením na lůžku a raději se sám svými silami pokusil nějak to zvládnout. Jelikož musel čekat tak dlouho a vyvíjel nadlidské úsilí, došlo k úniku moči do postele. Zazvonil tedy na sestru, že se moc omlouvá, ale že potřebuje převléknout postel.

Sestra přišla za další půl hodinu, hrubě sundala pana Medardovi nohy z postele, nevybíravým způsobem ho z ní strhla a posadila na židli. Vše bylo doprovázeno slovním ponižováním, poznámkami na pana Medarda a jeho nehodu. Jelikož měl mokré i pyžamo, sestra mu ho sundala. Odešla pro suché prádlo, ale dlouho se nevracela. Pan Medard tam celou dobu seděl nahý uprostřed místnosti, na očích všem z pokoje. Po návratu hodila panu Medardovi erární košili, tzv. andělíčka, se slovy, že obléknout se snad dokáže sám.

Při večeři mu sestra položila jídlo na stoleček v nohách postele, kam pacient nedosáhl. Vzhledem k jeho stavu bylo pro něj velmi obtížné si pro jídlo sáhnout a nevysypat si ho do postele. Ze strachu před možnými následky, pan Medard raději nejedl. Sestře nebylo divné, že jídlo je netknuté a nestálo jí ani za to, aby se pana Medarda zeptala, proč nejedl. Pan Medard se vždy modlil, aby její služba už skončila a aby příště dostala na starosti jiný pokoj.

Vzhledem k dlouhodobosti tohoto počínání začal pan Medard značně hubnout, uzavírat se do sebe a propadat depresím. Lékař na oddělení nepozoroval nic zvláštního,

protože u dlouhodobě ležících pacientů se takovéto projevy objevují poměrně často. Ztráta soběstačnosti, kontaktu s rodinou a realitou venku je velice stresující. Pokud se k tomu ještě přidá nemoc, bolesti a strach, je strádání neúměrné.

Za panem Medardem chodila čtyřikrát týdně dcera a jednou týdně syn. Dcera Jorinda si po nějaké době všimla, že otec má zoufalý výraz ve tváři a málo s ní mluví. Zpočátku to přičítala jeho nemoci, ale za čas si všimla, že v přítomnosti sestry Aloisie se dokonce třese, chová se jinak, nemluví vůbec. Jorinda se občas bavila i s pánem, který ležel vedle jejího otce. Vypytávala se na otce, zda-li ho „nezlobí“ a jestli otec „neprohání sestřičky“. Po chvíli z hovoru vyplynulo, že je to naopak a že sestra Aloisie je slušně řečeno přísná.

Dcera Jorinda se sešla s bratrem a dohodli se, že si vezmou otce domů. Jorinda se o něj bude starat, požádají o pomoc na sociálním odboru, rehabilitační sestru o docházení domů a na sestru Aloisii, že podají stížnost na ředitelství nemocnice.

Pan Medard v domácí péči pookřál, jeho zdravotní stav se výrazně zlepšil. Díky rehabilitacím a intenzivní péči své dcery začal během třech měsíců chodit s chodítkem, jíst a toaletu si obstaral sám a začal také znovu číst, poslouchat rádio i sledovat televizi.

Sestra Aloisie byla před posudkovou komisí nemocnice, kdy zodpovídala otázky primáře, hlavní i staniční sestry. Vzhledem k tomu, že nebyly přímé důkazy a že je stav sester na těchto odděleních trvale pod stavem, zůstala ve službě. Výsledkem bylo odebrání veškerého finančního ohodnocení po dobu dvou měsíců a vytýkácí dopis s varováním.

3.3 Násilí finanční a majetkové

Paní Filoméně je 64 let a stará se již několik let sama o svoji téměř 90letou maminku. Žijí spolu na venkově, na samotě, naprosto odloučené od veškeré společnosti i odborné pomoci; jsou tedy zvyklé si vše obstarat a zvládnout sami.

Jednoho dne se ve schránce objevil leták s nabídkou výletu do Litomyšle. V ceně zájezdu byla doprava, oběd a prohlídky pamětihodností. V závěru nabídky byl slíben i dárek, pokud se přihlásí do určeného data na letáku.

Paní Filoména, která nikam nejezdila, chtěla leták vyhodit, ale její maminku zaujal. Tak spolu začaly rozebírat výhody a nevýhody výletu. Maminka moc chtěla jet, a proto přemlouvala dceru, aby jely. Paní Filoména nakonec svolila, protože ji zaujala nízká cena zájezdu i to, že je autobus dopraví až domů. Dalším faktorem byl fakt, že se jednalo o jednodenní výlet, takže večer budou zpět.

V den zájezdu se obě ženy připravily a čekaly na náměstí na autobus. Ten přijel přesně. Řidič je ale odvezl do neznámé vesnice, prý nedaleko Litomyšle. Po nastalém zmatku všechny v autobusu uklidnil slovy, že zde mají pouze zajištěný oběd a pak se pojedou dál.

Všichni lidé z autobusu tedy klidně vystoupili a nahrnuli se do sálu, kde byly připravené stoly. Opravdu to vypadalo jako na hostině. Po chvíli do sálu, kde bylo také pódium, vstoupili dva muži středního věku a jedna žena, oblečená velmi elegantně. Působili sympatickým dojmem, věrohodně a mile. Hezky všechny uvítali a požádali přítomné o chvíli pozornosti, než bude oběd připravený k servírování.

V ten moment začala mnohahodinová přednáška, hotové manipulační představení o tom, jak mohou ušetřit a jak jsou nabízené výrobky levné, tudíž velmi výhodné. Nabízené zboží z úst prodejních mluvčích „manipulátorů“ ušetří čas, peníze, energii, prospívá zdraví, peněženec, přírodě a dokonce léčí nevyléčitelné choroby.

Po poměrně dlouhé době měla již paní Filoména i její maminka hlad a už nechtěly dál poslouchat vychvalování zboží, které nepotřebují. I další lidé začali remcat, že chtějí slíbený oběd a výlet. V tento moment se začala nálada v sále měnit. Mluvčí již nebyli tak milí a uhlazení. Svoji výřečnost začali používat proti jednotlivcům, kteří byli osloveni během přednášky. Paní Filoména byla mezi nimi. Zboží rázně odmítla s odůvodněním, že přijela na prohlídku památek a nehodlá nic kupovat.

V momentě odmítnutí koupit si tyto výrobky přišel ze strany mluvčích tvrdý nátlak, výhrůžky a zastrašování. Nejen paní Filoména byla v pasti. Neměla možnost svobodného rozhodování. Cítila se částečně zavázána dárkem, který dostala při vstupu do sálu, a také zodpovědností za maminku. Výhrůžky se totiž týkaly i toho, že je tam nechají, ať se dostanou domů, jak chtějí. V cizím prostředí měla strach, aby se dostaly zpět domů.

Při další konfrontaci s manipulátorem tedy svolila a smlouvu na zboží podepsala. Již v momentě podpisu se ale celá třásla strachy, jak to bude splácet a kde na to tolik peněz vezme. Tito mluvčí, kteří dokonale manipulují s několika desítkami seniorů najednou, si dokážou přijít na obrovské peníze za zboží, které nesplňuje podmínky, kvalitu a vlastnosti za jakých je nabízejí. Po podepsání několika smluv se opět atmosféra uvolnila a, konečně byl přinesen oběd.

Paní Filoména byla naprosto zdrcena, že ani nevěděla, co jí. Po jídle zase byla celá skupina požádána o nastoupení do autobusu. Zde se jeden z mluvčích omluvil, že vzhledem k protahování přednášky ze strany některých účastníků zájezdu, není možné uskutečnit prohlídku města. Proto se rovnou autobus vrátí s pasažéry domů. Ve skutečnosti na výlet stejně již nikdo neměl náladu. Částečnou útěchou bylo pro „postižené“ to, že si vezli domů výrobek, který je udělá šťastnějším a zdravějším.

Z celého výletu zbyl paní Filoméně a její mamince obrovský dluh, stres, pocit podvedení, frustrace a studu.

Se svým příběhem se poprvé svěřila až dlouho po této zkušenosti. Dokonce měla zboží již splacené a to i díky pomoci maminky i svých dětí.

4 PREVENCE

„Čím bezbrannější je živá bytost, tím větší nárok má na lidskou ochranu před lidskou krutostí.“

Mahátma Gándhí

Významnou součástí řešení jakéhokoliv násilí nebo bezpráví je jeho prevence. Všechny formy násilného chování, omezování nebo utiskování jsou nepřijatelné a žádná osoba by si je neměla nechat líbit. Je otázkou, kde jsou hranice, co je ještě přípustné a co už je za touto hranicí, kde jsou společenské normy striktní a kde benevolentní a v neposlední řadě, co každý jedinec vnímá jako únosné či neúnosné.

Prevence je komplex ustanovení, jimiž se předchází společenským distorzím, a to zejména těm typům selhání, které zpochybňují a boří elementární hodnoty společnosti (násilí, kriminalita, terorismus, apod.). V případě kdy jsou narušovány tyto hranice je potřeba zasáhnout. Ohrožená osoba většinou sama nemá sílu nebo možnost se účinně bránit a proto musí přijít pomoc zvenčí. K tomu jsou určeny linky důvěry, intervenční a krizová centra, různé poradny, azylové domy, záchranná služba, nemocnice, orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), a samozřejmě policie ČR. Prioritou je vždy zajistit bezpečí ohrožené osoby.

Prevenici můžeme rozdělit podle jejího zaměření na tři části. Prevence základní – ta je zaměřena na celou populaci obecně nebo na vyčleněnou skupinu obyvatelstva prostřednictvím osvěty, výchovy, přednášek a workshopů, školení, společenskou interferenci.⁴² Sem například patří program aktivního stárnutí společnosti. Prevence druhotná – je již zacílená na osoby, které vykazují zvýšené nebezpečí společenského selhání. Hlavním úkolem je screening společnosti, odhalování syndromu EAN, práce s rodinami, kde se vyskytují sociální problémy nebo osoby potřebující péči dalšího člena rodiny. Prevence třetího stupně nebo také následná prevence – je prováděná u osob, které již vykazaly společenskou nespolehlivost a sociální selhání. Tyto osoby

⁴² Zde je důležité i prostředí společnosti, která je utvářena platnými zákony, postoji vlády, úřadů, médií.

jsou edukovány a poučeny v sociální sféře, případně postihnuty dle trestního práva. Další oblastí je práce s ohroženými osobami po stránce psychické, zdravotní a právní.⁴³

Policie ČR má na svých stránkách užitečné preventivní rady, jak se chránit před okradením, jak předcházet riziku přepadení, jak se vyhnout podvodu, jak zabezpečit majetek. Dalším programem je projekt *Senioři sobě*, který se zabývá osvětou mezi seniory. Nejvýznamnější je zde fakt, že propagátoři jsou sami senioři, tzv. Kurýři. Dostanou se blíže ke svým vrstevníkům, snáze se jim potencionální ohrožená osoba svěří, spíše si nechá poradit a navést na odbornou pomoc.⁴⁴

Zde jsou alespoň základní rady pro seniory, jak se nestát obětí kriminality nebo domácího násilí:

- být v kontaktu se svými přáteli, kolegy, sousedy, lidmi ze zájmových sdružení a komunit
- domlouvat si návštěvy přátel u sebe doma a navštěvovat známe mimo svůj domov
- pěstovat koníčky a pokračovat ve společenských aktivitách
- sledovat tisk, zpravodajství, rozhlas, televizi
- nechat si posílat všechny peníze na bankovní účet
- nepodepisovat žádné smlouvy, dokumenty, podmínky, kterým nerozumí (ani čisté papíry bez jakéhokoliv textu)
- vyžadovat své soukromí ve svém obydlí i v institucích
- připravit si bezpečnostní plán pro případ nouze

Bezpečnostní plán – je seznam kroků, které by měla učinit ohrožená osoba v případě neodbytného pocitu, že je omezována, manipulována, ohrožována na zdraví či životě a dalších projevech útisku. Zde jsou jen základní body:

- Náhradní klíče od bytu, náhradní oblečení, důležité dokumenty (pas, rodný list, léky denní potřeby, peněžní obnos) – uschovat u důvěryhodné osoby
- Pamatovat si důležitá čísla, kam se můžete obrátit o okamžitou pomoc

⁴³ ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*, 3. přepracované vyd., PRAHA, Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2008, ISBN 978-80-7251-270-6

⁴⁴ Policie České republiky, *Senioři sobě, projekt zaměřený nejen na seniory*, [online] © 2015 [cit. 2015-12-20], Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/senioři-sobe-627170.aspx>

- Poučit své děti a domluvit si s nimi postup v případě napadení (schovat se na bezpečné, uzamykatelné místo, mít s sebou mobil, okamžitě volat policii). Vysvětlit jim, že je nejdůležitější, aby ony zůstaly v bezpečí
- V případě zranění se ihned dostavit na pohotovost
- Smluvené znamení pro sousedy v případě ohrožení
- Naplánovat nejvhodnější dobu k případnému útěku⁴⁵

V České republice má prevence násilí tři základní kameny a tím je Policie ČR, která jako první ukončí aktuálně páchané násilí; druhým kamenem jsou intervenční centra, která pečují o ohroženou osobu po stránce psychologické, právní i sociální; třetím kamenem je justice, která řeší nastalou situaci po občanskoprávní stránce.

Právní nástroje umožňují okamžité řešení vyhrocené situace a to na základě těchto konkrétních zákonů:

Otevření bytu nebo jiného uzavřeného prostoru - § 40 zákona 273/2008 Sb

*„Policista je oprávněn vstoupit bez souhlasu uživatele do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek a provést tam potřebné úkony nebo jiná opatření jen tehdy, jestliže věc nesnese odkladu a vstup tam je nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti“.*⁴⁶

Zajištění osoby - § 26 zákona 273/2008 Sb

*„Policista je oprávněn zajistit osobu, která svým jednáním bezprostředně ohrožuje svůj život, život nebo zdraví jiných osob anebo majetek, nebo která byla přistižena při jednání, které má znaky správního deliktu, je-li důvodná obava, že bude v protiprávním jednání pokračovat anebo mařit řádné objasnění věci.“*⁴⁷

Vykázání - §44 zákona 273/2008 Sb

„Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou

⁴⁵ DONA Linka, *Bezpečnostní plán*, [online] © 2007 [cit. 2016-01-08], Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/prakticke-rady/bezpecnostni-plan/>

⁴⁶ Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky*, §40 Otevření bytu nebo jiného uzavřeného prostoru ze dne 17.7.2008, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-17], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

⁴⁷ Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky*, §26 Zajištění osoby ze dne 17.7.2008, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-17], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

osobou (dále jen „společné obydlí“), jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat i v její nepřítomnosti.“⁴⁸

Vykázání trvá po dobu 10 dnů a nelze ho zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Vykázání může proběhnout i v nepřítomnosti pachatele. V případě, že je pachatel přítomen a odmítne prostor opustit, policista je oprávněn použít donucovací prostředky. Po třech dnech od vykázání provádí policista kontrolu násilné osoby, jestli dodržuje povinnosti, které mu nařizuje institut vykázání (zákaz vstupu do prostoru...)

Krátkodobá ochrana osoby - §50 zákona 273/2008 Sb

„Krátkodobou ochranu osob poskytne policie v odůvodněných případech osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, a to fyzickou ochranu, dočasnou změnu pobytu osoby, použití zabezpečovací techniky, nebo poradensko-preventivní činnost.“⁴⁹

Další paragrafy dle zákona č. 40/2009 Sb, které násilná osoba může porušovat při páchání kriminality na seniorech

Tabulka č. 2: Další paragrafy podle zákona 40/2009 Sb.

§ 140	Vražda
§ 141	Zbití
§ 143	Usmrcení z nedbalosti
§ 145	Ublížení na zdraví
§ 150	Neposkytnutí pomoci
§ 170	Zbavení osobní svobody
§ 171	Omezování osobní svobody
§ 173	Loupež
§ 175	Vydírání
§ 177	Útisk
§ 178	Porušování domovní svobody
§ 185	Znásilnění

⁴⁸ Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky*, §44 Vykázání ze dne 17.7.2008, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-17], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

⁴⁹ Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky*, §50 Krátkodobá ochrana osoby ze dne 17.7.2008, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-17], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

§ 187	Pohlavní zneužití
§ 196	Zanedbání povinné výživy
§ 198	Týrání svěřené osoby
§ 199	Týrání osoby žijící ve společném obydlí
§ 205	Krádež
§ 207	Neoprávněné užívání cizí věci
§ 208	Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru
§ 209	Podvod
§ 210	Ohrožování výchovy dítěte
§ 279	Nedovolené ozbrojování
§ 337	Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání
§ 352	Násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci
§ 353	Nebezpečné vyhrožování
§ 360	Opilství a další

Zdroj: Zákon č. 40/2009 Sb.

Senioři se obrací na krizové linky hlavně z důvodu, že potřebují, aby někdo vyslechl jejich příběh, touží po psychické podpoře. Roku 1991 byla založena společnost Bílý kruh bezpečí (BKB), která poskytuje pomoc obětem trestných činů v ČR a to hlavně psychologickou, sociální a právní. Základními principy této společnosti je bezplatnost, nestrannost, nezávislost a diskrétnost.⁵⁰

Ve spolupráci se společností Philip Morris ČR, která provedla v České republice několik výzkumů na téma „domácí násilí“, založila 11. září 2001 společnost BKB Nonstop Linku DONA. Ta poskytuje telefonickou pomoc ohroženým osobám, svědkům i profesionálům v rámci celé republiky.⁵¹ Pod záštitou již zmíněných organizací a za finanční podpory společnosti Philip Morris ČR, vznikla Aliance proti domácímu násilí. Ta se zasadila o prosazení návrhů nové legislativy, zlepšila postavení obětí kriminality

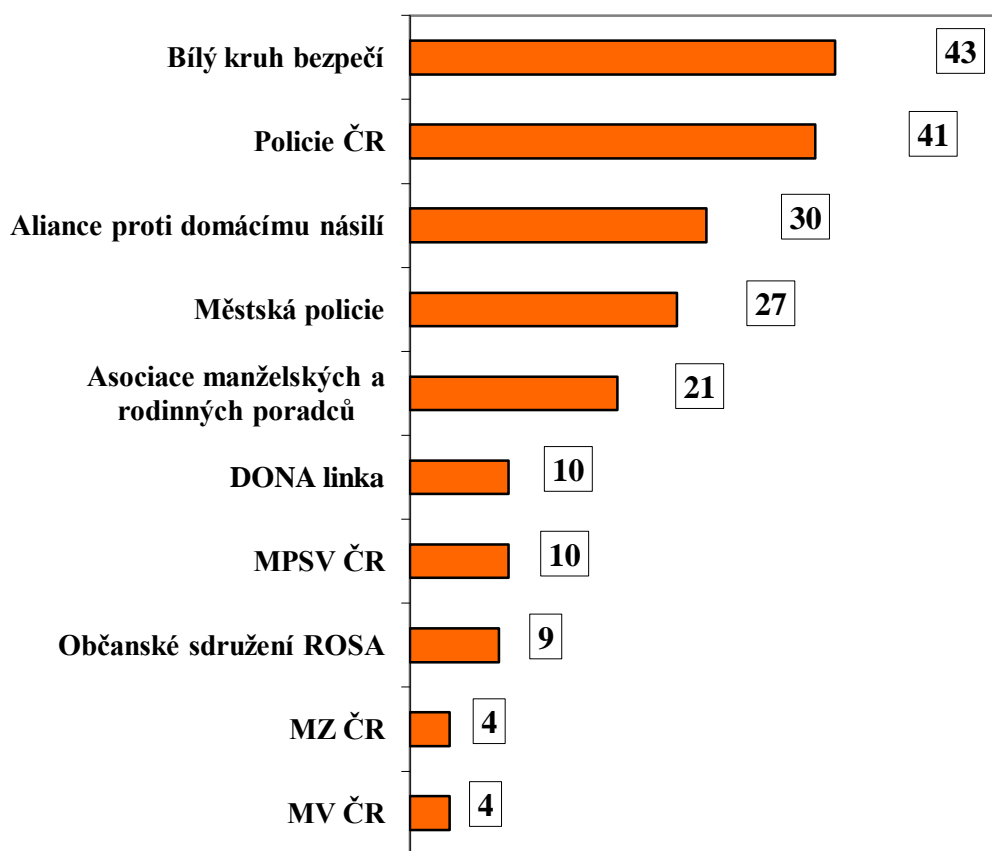
⁵⁰ Bílý kruh bezpečí, *Principy poradenské činnosti*, [online] © 2009 [cit. 2016-01-28], Dostupné z: <http://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-principy-cinnosti/>

⁵¹ DONA Linka, *Základní informace*, [online] © 2007 [cit. 2015-12-28], Dostupné z: <http://www.donalinka.cz/dona-linka/zakladni-informace/>

a domácího násilí, prohlubuje veřejné povědomí o pojmech domácí násilí, institucionalizované násilí a mění postoj společnosti k tomuto problému.

Velmi výraznou roli v pomoci seniorům a aktivizaci jejich životů zastává občanské sdružení Život 90. Bylo založeno 24. 10. 1990 a provozuje bezplatnou linku důvěry Senior telefon, tísňovou péči, pečovatelskou službu, odlehčovací centrum a centrum denních služeb. Mezi volnočasovými aktivitami vyniká Akademie seniorů.⁵²

Obrázek 4: Instituce, které se nejvíce zasazují o řešení problémů domácího násilí

Zdroj dat: www.donalinka.cz⁵³

⁵² Život 90, *Kdo jsme, základní informace*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/254-kdo-jsme>

⁵³ DONA Linka, *Reprezentativní výzkum 2006*, [online] © 2007 [cit. 2015-12-28], Dostupný z: <http://www.donalinka.cz/domaci-nasili/reprezentativni-vyzkum-2006/>

Psychosociální a právní služby seniorům také nabízí Centrum ELPIDA, které bylo zřízeno roku 2002. Provozuje Linku seniorů, která je bezplatná, vydává časopis Vital, pořádá semináře a vzdělávací kurzy, provozuje poradnu pro seniory.⁵⁴

Ještě stojí za zmínku občanské sdružení ROSA, které se specializuje na poskytování bezplatné psychické a sociální pomoci hlavně týraným ženám a ženám, které zažívají domácí násilí. Tato organizace vytvořila projekt nazvaný STOP násilí pro zdravotnictví, který má za úkol rozšířit prevenci a snížit výskyt domácího násilí, dále plošně informovat o této oblasti všechny pomáhající zdravotnické profese.⁵⁵

Senioři, kteří jsou ještě aktivní a poměrně nezávislí, mohou sami kontaktovat různá centra, jako je například Acorus, Záchraný kruh, Linku bezpečí, Poradny pro seniory, bezplatnou linku Aktivní život seniorů Nadace České spořitelny a další.

Další institucí, na kterou se ohrožené osoby obracejí je záchranná služba, nemocnice, lékaři a zdravotnický personál. Stejně tak jako u Policie se ohrožená osoba obrací na zdravotnický personál s důvěrou. Lékař je mnohdy vnímán jako spasitel a sestry jako zástupkyně laskavé a soucitné části populace. Hlavně starší ročníky mají k této skupině lidí velkou úctu a očekávají zázraky.

Pokud lékař zjistí jakékoliv příznaky násilí (neléčené zlomeniny, popáleniny, podlitiny, podvýživu, proleženiny a další) měl by zjistit další okolnosti vzniku těchto zranění. S ohledem na možné domácí násilí je nutné postupovat velmi opatrně a citlivě. Pacienta nenutit do popisování detailů, vyslechnout ho bez přerušování, věnovat mu dostatek času. Všimnout si, zda se pacient chová rozporuplně ve vztahu k osobě, která jí zranění způsobila, zda má z této osoby extrémní strach a podobně. Pokud je vyhodnocení pozitivní, vhodným způsobem nabídnout další pomoc prostřednictvím intervenčních center, Policie ČR nebo psychosociálních a právních poraden.

⁵⁴ ELPIDA, *O nás: základní informace*, [online] © 2016 [cit. 2016-02-18], Dostupné z: <http://elpida.cz/o-nas>

⁵⁵ ROSA, *STOP Násilí pro zdravotnictví*, [online] © 2014 [cit. 2016-02-23], Dostupné z: <http://rosa-os.cz/>

ZÁVĚR

„Stáří se dovede lépe vyhybat neštěstím, ale mládí je dovede lépe snášet.“

Arthur Schopenhauer

Násilí páchané na seniorech je celospolečenským problémem, který se vyskytoval v minulosti a je přítomný i v současnosti. Dnes se o tomto problému mnohem častěji a hlasitěji mluví, dostává se do povědomí veřejnosti. Je patrné, že mnoho organizací a dobrovolníků spolupracuje na zlepšení života seniorů, snaží se rozšířit informovanost o právech seniorů, burcuje společnost k činnosti. Chtějí, abychom si všichni uvědomili, že toto téma je velice závažné a důležité pro naši budoucnost.

Ano, jsou lidé, kteří nemají vztah k naší starší populaci a naopak jim ještě znepríjemňují život. Naopak jsou i senioři, kteří bezdůvodně opovrhují mládeží jen pro jejich mládí. Kdo má pravdu a kdo ne? Kdo je v právu a komu je nakonec popřáno sluchu? Kdo vyjde jako vítěz a kdo poražený? Pokud dojde ke střetu generací, válce kultur, sváru civilizací, nakonec si obě strany odnášejí pocity nepochopení, zatvrzelosti, nenávisť, podvedení, frustrace a studu. V tomto souboji nelze vyhrát, jde totiž o nás o všechny.

Sociolog Schirmacherr si myslí, že ještě horší pro budoucnost nás všech je, že *„... společnost, kterou jsme sami vytvořili, bere stárnoucím lidem všechno: sebevědomí, zaměstnání, celý jejich dosavadní život. V mnoha zemích na této planetě přicházejí staří lidé o svůj domov i prostředky k životu; v jiných společnostech, k nimž patříme i my, jsou okrádáni o sebevědomí a chuť do života.“*⁵⁶

Přítom posměch není na místě – jak už v dávných dobách tvrdil Menandros *„Stáří se nevysmívej - vždyť k němu směřuješ.“*⁵⁷ Vždyť právě stabilita vědomí a sebevědomí, jistota vzájemných vztahů a souvztažností, zájem o generace přicházející i odcházející tvoří společnost, v níž žijeme a budeme žít.

⁵⁶ SCHIRMACHERR, F. *Spiknutí metuzalémů*. 1. vyd. Praha, Euromedia Group, k.s. – Knižní klub v Praze, 2005, ISBN 80-242-1496-2

⁵⁷ Citáty slavných osobností, *Menandros citáty*, [online] © 2016 [cit. 2016-02-28], Dostupné z: <http://citaty.net/autori/menandros/>

Tato bakalářská práce měla za cíl zmapovat oblasti zneužívání seniorů a porovnání dostupných informací. Nabyté informace lze tedy shrnout do stručného závěru. Senioři jsou ohroženou skupinou pro svoji závislost na pomoci druhých, kvůli zdravotnímu stavu i citovým vazbám na okolí. Nejvíce jsou zneužíváni psychicky. Následuje týrání majetkové, fyzické a jen v malé míře sexuální. Ve většině případů jde ale o kombinaci výše zmíněných druhů násilí.⁵⁸

Problém domácího násilí je stále aktuální s narůstajícím počtem skutků. Narůstá ale také povědomí samotných seniorů o tom co je nevhodné chování a co násilí. Také již vědí kam se obrátit pro účinnou pomoc. Podle průzkumu Bc. Márie Příkrylové v roce 2010⁵⁹ celých 85% dotázaných seniorů mělo povědomí, co je domácí násilí a 66% z nich vědělo přesně, co je pod pojmem domácí násilí zahrnuto. Podle společnosti Život 90 narostl počet hovorů v roce 2014 (oproti roku 2013) o 818 hovorů. Z toho lze usuzovat, že stále více lidí ví, kam se obrátit a nebojí se vyhledat odbornou pomoc.⁶⁰

Statistiky nebo jakékoliv výstupy s informacemi o násilí v institucích nejsou dostupné. Z toho důvodu není možné porovnat vývoj tohoto problému v zařízeních, která se specializují na seniory. Zde autor vidí velký potenciál na provedení průzkumu a statistického šetření. Výstupy by pak mohly pomoci nastavit efektivní školení pro zaměstnance zdravotnických zařízení i samotných seniorů.

Je důležité, aby v institucích zabývajících se kontinuální péčí o seniory a hendikepované spoluobčany, probíhala pravidelná školení a edukace pracovníků nejen v oblasti jejich přímé odbornosti, ale také v oblastech týkajících se násilí či týrání seniorů. Lékaři první linie, tedy praktičtí lékaři, by měli mít takováto školení povinně, jako základ vzdělání. Zákon 108/2006 Sb. O sociálních službách určuje, co je podstatou poskytování sociálních služeb, kde § 35 této vyhlášky přímo stanovuje základní

⁵⁸ Život 90: *Domácí násilí*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/202-senior-telefon/222-domaci-nasili>

⁵⁹ PŘIKRYLOVÁ, M., *Domácí násilí páchané na seniorech*, Brno, 2010, Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Alena Plšková

⁶⁰ Život 90: *Statistika*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/202-senior-telefon/224-statistiky-a-projekty>

činnosti, definuje druhy a formy péče, poradenství, prevence. Samotná zdravotnická zařízení mají nastavené metodické systémy kontroly nežádoucích událostí.⁶¹

Způsob řešení těchto problémů je také zlepšit postavení seniorů ve společnosti. Organizace, které by navštěvovaly domovy s pečovatelskou službou, zdravotnické zařízení, návštěvy v domácím prostředí, apod. a přiměly k diskuzím na tuto problematiku seniory i širokou veřejnost. Osobní setkání je mnohem účinnější a efektivnější způsob komunikace, než samotné rozhodnutí seniora sdělit tento problém po telefonu. Zdůrazňovat možnosti řešení, poskytovat právní pomoc a komunikovat se starší populací o znacích domácího násilí, které upřesňuje SARA DN či zneužívání podvodných prodejců.

Velký potenciál je také v masových médiích. Hlavně televize a rádio, které dělají seniorům každodenní společnost, by mohly více informovat o znacích domácího násilí. Na program lze zařadit odborné přednášky a diskuze, osobní příběhy postižených seniorů a jak je vyřešili. Známé a úspěšné osobnosti, které se interesují v daném problému nebo sami mají neblahé zkušenosti, mají velký vliv na životy diváků.

Autor této práce považuje za velký úspěch projekt Policie ČR, nazvaný *Senioři sobě*.⁶² Jde o způsob osvěty, kdy senioři „kurýři“ šíří důležité informace o podvodných prodejcích, zlodějích i domácím násilí, jak chránit svůj majetek a zdraví. Tímto způsobem podané informace jsou mnohem vstřícněji přijímány a rozhodně respektovány.

Je velmi důležité, aby se o otázce násilí na seniorech více hovořilo, aby byli informováni sami senioři, rodiny, děti ve školách, odborníci i dobrovolníci. Pokud společnost připustí existenci tohoto problému, pak je šance, že bude prevence i obrana účinná.

⁶¹ Věstník č.8/2012, Vydalo Ministerstvo zdravotnictví České republiky, Praha 2012, [online] © 2010 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: http://www.mzcr.cz/Legislativa/dokumenty/vestnik-c8/2012_6865_2510_11.html

⁶² Policie České republiky, *Senioři seniorům*, [online] © 2015 [cit. 2015-12-20], Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/senioři-seniorum-623559.aspx>

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BARANCOVÁ, H. *Šikana a mobing na pracovišti*. 3. vyd. Praha, Nakladatelství LEGES, 2014. ISBN 978-80-7502-036-9

BEŇO, P. *Můj šéf, můj nepřítel?*. 1.vyd. Šlapanice, ERA, 2003. ISBN 80-86517-34-9

BRAGG, M. *Dvanáct knih, které změnilly svět*. 1. vyd. Praha, Mladá fronta, 2011. ISBN 978-80-204-1521-9

BURIÁNEK, J., ZIMMELOVÁ, P. a kol. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*, Praha/Kroměříž, TRITON, 2006. ISBN 80-7254-914-6

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 1.vyd. Plzeň, Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004, ISBN 80-86473-86-4

ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1. vyd. Praha, GRADA Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2

DUFKOVÁ, I., ZLÁMAL, J. *Domácí násilí se zaměřením na problematiku obětí*. Praha, Vydala Střední policejní škola MV v Praze, 2005. ISBN 80-239-5686-8

KALVACH, Z., a kol. *Úvod do geriatric a gerontologie: (Díl 1)*. 1.vyd. Praha, Nakladatelství KAROLINUM, 1997. ISBN 80-7184-366-0

KOHOUTEK, R. *Základy užití psychologie*. 1. vyd. Brno, Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 2002. ISBN 80-214-2203-3

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouora deprivantů*. dotisk. Praha, GALÉN, 2008. ISBN 978-80-7262-410-2

PŘIKRYLOVÁ, M., *Domácí násilí páchané na seniorech*, Brno, 2010, Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Alena Plšková

SCHIRMACHERR, F. *Spiknutí metuzalémů*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, k. s. – Knižní klub v Praze, 2005. ISBN 80-242-1496-2

SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. 1. vyd. Praha, Eurounion, 1996. ISBN 80-85858-30-4

SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří*. 1. vyd. Praha, Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-62-5

ŠTUHL, P., *Pojem nebezpečný pachatel a jeho výklad od roku 1974 do současnosti: analýza*, Praha, 2015, Absolventská práce. Vyšší policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, Obor vzdělání: Bezpečnostně právní činnost, Vedoucí absolventské práce: Ing. Martin Pačes

VOKÁČ ČMOLÍK, J. *Trhák aneb 21 kapitol o vašem mozku*. 1. vyd. Praha, Inner Winner, 2013. ISBN 978-80-7349-355-4

ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. 3. přepracované vyd. Praha, Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2008. ISBN 978-80-7251-270-6

Seznam použitých internetových zdrojů

Bílý kruh bezpečí, *Principy poradenské činnosti*, [online] © 2009 [cit. 2016-01-28], Dostupné z: <http://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-principy-cinnosti/>

Citáty slavných osobností, *Menandros citáty*, [online] © 2016 [cit. 2016-02-28], Dostupné z: <http://citaty.net/autori/menandros/>

Deklarace práv lidských a občanských, schválena ve Francii dne 26.8.1789, [online] © 2009-2012 [cit. 2016-02-15], Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/assets/udalosti/Deklarace-prav-lidskych-a-obcanskych.pdf>

DONA Linka: *Metoda SARA DN*, [online] © 2007 [cit. 2016-01-08], Dostupné z: <http://www.donalinka.cz/nova-praxe/metoda-sara-dn/dona>

DONA Linka, *Bezpečnostní plán*, [online] © 2007 [cit. 2016-01-08], Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/prakticke-rady/bezpecnostni-plan/>

DONA Linka, *Reprezentativní výzkum 2006*, [online] © 2007 [cit. 2015-12-28], Dostupný z: <http://www.donalinka.cz/domaci-nasili/reprezentativni-vyzkum-2006/>

DONA Linka, *Základní informace*, [online] © 2007 [cit. 2015-12-28], Dostupné z: <http://www.donalinka.cz/dona-linka/zakladni-informace/>

ELPIDA, *O nás: základní informace*, [online] © 2016 [cit. 2016-02-18], Dostupné z: <http://elpida.cz/o-nas>

EUROSKOP.CZ, *Zajišťování bezpečnosti*, [online] © 2005-2016 [cit. 2016-01-12], Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8758/sekce/zajistovani-bezpecnosti/>

Charta Organizace spojených národů, ze dne 26.6.1945, San Francisko, [online] © 2016 [cit. 2016-02-16], Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojenych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Inovace SEBS a ASEBS: *Osobnost pachatele trestných činů*, [online] © 2011 [cit. 2016-02-03], Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/osobnost>

KHV 1. Prapor Stráže obrany státu, Četnictvo, [online] © 2008-2011 [cit. 2016-02-18], Dostupné z: <http://www.1-prapor-sos.wz.cz/sos/cet.html>

Lidská práva: *Všeobecná deklarace lidských práv*, [online] © 2016 [cit. 2016-02-12], Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

Policie České republiky, *Senioři seniorům*, [online] © 2015 [cit. 2015-12-20], Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/seniori-seniorum-623559.aspx>

Policie České republiky, *Senioři sobě, projekt zaměřený nejen na seniory*, [online] © 2015 [cit. 2015-12-20], Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/seniori-sobe-627170.aspx>

Policie České republiky, *Statistické přehledy kriminality za rok 2015*. [online] © 2015 [cit. 2015-12-20], Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>

ROSA, *STOP Násilí pro zdravotnictví*, [online] © 2014 [cit. 2016-02-23], Dostupné z: <http://rosa-os.cz/>

SLUŽEBNÍ VOZIDLA, *Veřejná bezpečnost*, [online] © 2015 [cit. 2016-02-25], Dostupné z: <http://boskovice.org/sluzba/policie/vb/vb.html>

SOS Falknov n./O., *Četnická stanice Habersbirk*, [online] © 2015 [cit. 2016-01-21], Dostupné z: <http://www.sosfalknov.cz/cetnictvo/>

TOTALITA.CZ, *Sametová revoluce 1989: Jedenáct dní, které otřásly Československem*, [online] © 1999-2016 [cit. 2016-02-16], Dostupné z: http://totalita.cz/1989/1989_11.php

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, *Sledování globálního zdraví*, [online] © 2014 [cit. 2015-12-20], Dostupné z: http://www.who.int/gho/publications/mdgs-sdgs/MDGs-DGs2015_chapter8.pdf?ua=1

Ústava České republiky – č. 1/1993 Sb., Praha, ze dne 16.12.1992, [online] © 2016 [cit. 2016-02-17], Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/ustava-ceske-republiky>

Věstník č.8/2012, Vydalo Ministerstvo zdravotnictví České republiky, Praha 2012, [online] © 2010 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: http://www.mzcr.cz/Legislativa/dokumenty/vestnik-c8/2012_6865_2510_11.html

Vyhláška č. 329/2011 Sb, ze dne 13. října 2011, o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, In: *Úplné znění vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*, 2011, § 41, částka 115/2011, [online] © 2010-2016 [cit. 2015-11-20], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329#cast3>

Význam slova, *Význam slova senior*, [online] © 2015 [cit. 2015-11-24], Dostupné z: <http://www.vyznam-slova.com/senior>

Zákon č.40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, *Zákon trestní zákoník*, § 22 odst. 1) zákona, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-15], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č.40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, *Zákon trestní zákoník*, § 199 odst. 1) zákona, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-15], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č.45/2013 Sb. ze dne 30.1.2013 o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), Část první, Hlava 1, §2, odstavec 2, 3, 4, [online] © 2016 [cit. 2016-02-05], Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/45-2013-sb-o-obetech-trestnych-cinu/>

Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky* ze dne 17.7.2008, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-17], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky*, § 26 *Zajištění osoby* ze dne 17.7.2008, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-17], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky*, § 40 *Otevření bytu nebo jiného uzavřeného prostoru* ze dne 17.7.2008, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-17], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky*, §44 *Vykázání* ze dne 17.7.2008, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-17], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

Zákon č. 273/2008 SB., *Zákon o Policii České republiky*, §50 *Krátkodobá ochrana osoby* ze dne 17.7.2008, [online] © 2010-2016 [cit. 2016-01-17], Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

ZLATÁ PUŠKA, *Historie četnictva – SNB – policie*, [online] © 2009 [cit. 2016-02-21], Dostupné z: <http://www.zlata-puska.cz/historie-cetnictva-snb-policie/>

Život 90, *Kdo jsme, základní informace*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/254-kdo-jsme>

Život 90: *SENIOR TELEFON*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/202-senior-telefon/222-domaci-nasili>

Život 90: *Statistika*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/202-senior-telefon/224-statistiky-a-projekty>

Život 90: *Týrání, špatné zacházení, zanedbávání*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/202-senior-telefon/223-tyrani>

Život 90: *Domácí násilí*, [online] © 2008-2016 [cit. 2016-01-10], Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/202-senior-telefon/222-domaci-nasili>

SEZNAM ZKRATEK

BKB - Bílý kruh bezpečí

ČR - Česká republika

ČSR - Československá republika

DN - domácí násilí

EAN - Elder Abuse & Neglect, Zneužívání a zanedbávání starších lidí

ISBN - International Standard Book Number, Mezinárodní standardní číslo knihy

MPSV ČR - Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky

MZ ČR – Ministerstvo zdravotnictví České republiky

NB - Národní bezpečnost

Odst. - odstavec

OSN – Organizace spojených národů

OSPOD - Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sb - Sbíрка

SNB – Sbor národní bezpečnosti

USA - Spojené státy Americké

Vyd. - vydání

WHO - Světová zdravotnická organizace

ZČV - zemské četnické velitelství

ZOB - zemské odbory bezpečnosti

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Kriminalita za rok 2015 – Spácháno skutků.....	16
Tabulka č. 2: Další paragrafy dle zákona 40/2009 Sb.....	46

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Zastoupení populace ve věku nad 65 v roce 2004 a 2014.....	Chyba! Záložka není definována.	11
Obrázek č. 2: Volající senioři na Senior telefon		18
Obrázek č. 3: Forma domácího násilí		20
Obrázek č. 4: Četník u služebního vozu.....		32
Obrázek č. 5: Služební vůz Veřejné bezpečnosti.....		34
Obrázek č. 6: Služební vůz Policie ČR.....		36
Obrázek č. 7: Instituce, které se nejvíce zasazují o řešení problémů domácího násilí.....		48

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Patrik Štuhl

Obor: Bezpečnostní studia

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Kriminalita a její prevence ve vztahu k seniorům

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 59

Celkový počet stran příloh: 6

Počet titulů českých použitých zdrojů: 17

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 39

Vedoucí práce: PhDr. Aleš Zoubek, Ph.D.